

**Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana
za implementaciju UN Rezolucije 1325
„Žene, mir i sigurnost“
u Bosni i Hercegovini
2014-2017. godina**

oktobar/listopad, 2017. godine

SADRŽAJ

SKRAĆENICE	3
SAŽETAK	4
NARATIVNI IZVJEŠTAJ O NAPRETKU	6
I. UVOD	6
I.1. Opšte informacije o Akcionom planu.....	6
I.2. Metodologija izrade završnog izvještaja	7
II. POSTIGNUTI REZULTATI PREMA STRATEŠKIM I SREDNJOROČNIM CILJEVIMA AKCIONOG PLANA	8
II.1. STATEŠKI CILJ 1: Povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka, u vojsci, policiji i mirovnim misijama	8
Uvod - analiza statističkih podataka	8
II.1.1. Usklađivanje zakona i politika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH	12
II.1.2. Jačanje kapaciteta žena za učešće u vojnim i policijskim snagama i mirovnim misijama, uključujući i donošenje odluka.....	13
II.1.3. Podizanje svijesti o važnosti ravnopravnosti spolova, te učešća žena u donošenju odluka i postizanju mira i sigurnosti	15
II.2. STRATEŠKI CILJ 2: Povećan stepen humane sigurnosti	18
II.2.1. Trgovina osobama	18
II.2.2. Podrška ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja tokom i nakon rata	21
II.2.3. Smanjenje opasnosti od mina	28
II.2.4. Dodatne (vanredne) aktivnosti u okviru Strateškog cilja 2: Odgovor na aktuelne sigurnosne prijetnje i izazove	30
II.2.4.1. Rodna ravnopravnost u uslovima prirodnih katastrofa (poplave u BiH)	30
II.2.4.2. Rodna ravnopravnost u uslovima migrantske krize (pomoć sirijskim izbjegicama u Srbiji) ..	32
II.2.4.3. Rodna ravnopravnost i upotreba malog i srednjeg naoružanja (SALW)	33
II.2.4.4. Rodna ravnopravnost i prevencija nasilnog ekstremizma.....	34
II.3. STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325	35
II.3.1. Unaprijeđenje mehanizama i instrumenata za provedbu AP UNSCR 1325	35
II.3.2. Saradnja sa drugim akterima	39
II.4. Naučene lekcije, dobre prakse i izazovi tokom provedbe Akcionog plana	42
III. DRUGE STUDIJE, ANALIZE I PROCJENE	45
IV. RESURSI	45
V. PREPORUKE	47

SKRAĆENICE

ARS BiH	Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine
BHMAC	Centar za uklanjanje mina
CEDAW	Konvencija UN-a o ukidanju svih oblika diskriminacije žena
CL	Civilna lica
DKP	Diplomatsko – konzularna predstavništva
DKPT	Direkcija za koordinaciju policijskih tijela
DOB	Dokumenat okvirnog budžeta
EUFOR	Snage Evropske unije
ESZR	Eksplzivna sredstva zaostala nakon rata
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FIGAP	Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana BiH
FMUP	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
FUP	Federalna uprava policije
GAP BiH	Gender akcioni plan Bosne i Hercegovine za period 2013.-2017. godine
GCRS	Gender centar Republike Srpske
GCFBiH	Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine
GP	Granična policija
ICITAP	Međunarodni program Ministarstva pravde SAD za obuke i pomoć u oblasti kriminalističkih istraga
KO	Koordinacioni odbor
KG NVO	Koordinaciona grupa nevladinih organizacija
KZ	Krivični zakon
MFS EMMAUS	Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS
MLJPI BiH	Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
MO BiH	Ministarstvo odbrane Bosne i Hercegovine
MS BiH	Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine
MUP RS	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske
MVP BiH	Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine
NATO	Sjevernoatlantski savez
NVO	Nevladina organizacija
OS BiH	Oružane snage BiH
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju
PS BiH	Parlamentarna skupština BiH
PSOTC	Centar za obuku i podršku mirovnim operacijama
PVL	Profesionalna vojna lica
RS	Republika Srpska
SIPA	Državna agencija za istrage i zaštitu
SEESAC	Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope
UN	Ujedinjene nacije
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija
UNFPA	Populacijski fond Ujedinjenih nacija
UN Women	UN agencija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
UNSCR	UN Rezolucija Vijeća sigurnosti 1325 “Žene, mir i sigurnost”
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
WPON	Mreža žena policajaca Jugoistočne Evrope
ZoRS BiH	Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini
ZŠ OS BiH	Zajednički štab Oružanih snaga Bosne i Hercegovine

SAŽETAK

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je izradila **Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini (AP UNSCR 1325) za period 2014-2017. godine.** U nastavku je sažetak Izvještaja u skladu sa strateškim i srednjoročnim ciljevima AP UNSCR 1325 u BiH, koji su predstavljeni u tabeli ispod:

STRATEŠKI CILJ 1	STRATEŠKI CILJ 2	STRATEŠKI CILJ 3
Povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka, u vojsci, policiji i mirovnim misijama	Povećan stepen humane sigurnosti	Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325
SREDNJOROČNI CILJEVI		
1.1 Ključni zakoni i politike omogućavaju povećanje učešća žena na mjestima donošenja odluka, u policiji, vojsci i mirovnim misijama	2.1 Smanjena stopa trgovine osobama u BiH	3.1 Unaprijeđeni mehanizmi i instrumenti za provedbu AP UNSCR 1325
1.2 Žene posjeduju kapacitete za učešće u donošenju odluka, u vojnim i policijskim snagama i mirovnim misijama	2.2 Poboljšana podrška i pomoć ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja tokom i nakon rata	3.2 Poboljšana saradnja sa drugim akterima
1.3 Razvijena svijest o važnosti učešća žena u donošenju odluka i postizanju mira i sigurnosti	2.3 Smanjena opasnost od mina u BiH	

- Postignut je napredak u sistemskom pristupu uvođenju principa ravnopravnosti spolova u rad nadležnih institucija sektora odbrane i sigurnosti, a u cilju **povećanja učešća žena u vojsci, policiji, mirovnim misijama, uključujući i mjesta donošenja odluka.** Pojedine institucije su usvojile mjere za postizanje ravnopravnosti spolova u skladu sa članom 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH (ZoRS) koji propisuje obaveze institucija na svim nivoima vlasti. Članovi/ce Koordinacionog odbora (KO) za praćenje AP UNSCR 1325 su glavni inicijatori promjena unutar institucija koje predstavljaju. Međutim, ovaj proces još uvijek nije ujednačen u svim institucijama.
- **Proširena je mreža imenovanih kontakt osoba** za pitanja ravnopravnosti spolova u svim institucijama sektora odbrane i sigurnosti. Kontakt osobe uspostavljene su u svim jedinicama oružanih snaga, svim sektorima Ministarstva sigurnosti i agencijama za provođenje zakona u BiH, te bh kontingetima mirovnih misija.
- Došlo je do **značajnog porasta broja akata (za oko tri puta) koje institucije sektora sigurnosti redovno dostavljaju na mišljenje** ARS BiH, MLJPI BiH pri čemu su uvrštene sve sugestije za usklađivanje sa ZoRS.
- **Obuke o ravnopravnosti spolova** su uključene u redovne programe obuka u sektorima odbrane i sigurnosti, što doprinosi jačanju kapaciteta nadležnih institucija. Potrebno je da institucije ulože više napora na unaprjeđenju uslova za veće učešće žena u obukama za stručno usavršavanje.
- Zahvaljujući uvedenim afirmativnim mjerama i promotivnim aktivnostima **povećana je zainteresovanost žena za vojni i policijski poziv i značajno povećan broj žena upućenih u mirovne misije.** Npr. postotak učešća žena u mirovnim misijama trenutno iznosi 30% i povećan je za 6% u odnosu na 2014, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu.

- **Baze podataka nadležnih institucija su unaprijeđene**, na način da su proširene statističke evidencije razvrstane po spolu, kako bi se mogli generisati, analizirati i pratiti podaci o stanju ravnopravnosti spolova u različitim segmentima rada institucija (politike zapošljavanja, zastupljenost o komisijama i odborima, radnim grupama, i drugim tijelima).
- **Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti** iz perspektive ravnopravnosti spolova, kao strateškog cilja AP UNSCR 1325, otvorilo je mogućnost za **djelovanje u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova** kao što su prirodne katastrofe (pomoć ženama i djevojčicama u najugroženijim područjima nakon poplava u BiH), izbjeglička kriza (pomoć izbjeglicama iz Sirije u Srbiji), upotreba malog i srednjeg naoružanja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja, te nasilni ekstremizam i terorizam (planiranje preventivnih intervencija).
- Pokrenute su inicijative na implementaciji UNSCR 1325 na lokalnom nivou. **Usvojeno je pet (5) lokalnih akcionih planova** u saradnji sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, te pokrenute aktivnosti na izradi planova u još tri lokalne zajednice.
- Kontinuirana **regionalna saradnja**, razmjena dobrih praksi, stručnih i finansijskih resursa se ostvaruje između zainteresiranih predstavnika/ca zakonodavne, izvršne vlasti i neovisnih tijela u BiH i zemljama regije. Ova saradnja rezultirala je konkretnim akcijama, kao što usvajanje Lokalnog akcionog plana za provedbu UNSCR 1325 u Gradu Nišu (Srbija), koji je u potpunosti izrađen po uzoru na metodologiju izrade lokalnih akcionih planova u BiH.
- Ostvarena je **saradnja i na širem međunarodnom nivou** i promovirane dobre prakse BiH. Na Akademiji nacionalnih akcionih planova (NAP akademiji) održanoj u Vašingtonu, na Univerzitetu Georgetown (2014.god.), te NAP akademiji u Beču (2016.god.), na kojima je učestvovalo preko 20 zemalja iz cijelog svijeta, Bosna i Hercegovina je istaknuta kao primjer dobre prakse u kreiranju i provedbi AP UNSCR 1325. Kao rezultat toga ARS BiH, MLJPI BiH je 2016. i 2017. god., na poziv vlada zemalja Finske, Moldavije i Albanije direktno učestvovala u izradi nacionalnih akcionih planova ovih zemalja, koji slijede strukturu Akcionog plana u BiH. U procesu međunarodne saradnje, razmjene i promocije praksi BiH, značajnu ulogu je imao i Koordinacioni odbor za praćenje AP UNSCR 1325, te značajnu podršku pružio Institut za inkluzivnu sigurnost u Vašingtonu.
- Provedba AP UNSCR u BiH je velikim dijelom finansirana iz sredstava **FIGAP Programa**¹, što je značajno doprinijelo postizanju rezultata, imajući u vidu nedostatak sredstava iz redovnih budžeta institucija. Od ukupno oko 1,5 mil KM dodijeljenih grantova nevladinim organizacijama u okviru FIGAP programa, trećina sredstava bila je usmjerena na projekte koji su direktno ili indirektno bili usmjereni na provedbu UN SCR 1325.
- Gender institucionalni mehanizmi, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS BiH, MLJPI BiH), Gender centar Federacije BiH (GCFBIH) i Gender centar Republike Srpske (GCRS), **su pružali redovni stručnu podršku nadležnim institucijama** u procesu uvođenja principa ravnopravnosti spolova i provedbe AP. Međutim, tokom 2017. godine Gender centar RS je, Rješenjem Vlade RS, istupio iz članstva u Koordinacionom odboru za praćenje AP UNSCR 1325, bez dodatnih obrazloženja.

¹ FIGAP Program - Finansijski mehanizam za podršku implementaciji GAP BiH, uspostavljen je Sporazumom o zajedničkom finansiranju, između Vijeća ministara BiH i grupe donatora (razvojne agencije Švedske, Austrije i Švajcarske) koji je potpisan krajem 2009. godine i trajao je, sa produžecima, do kraja 2016.godine.

NARATIVNI IZVJEŠTAJ O NAPRETKU

I. UVOD

I.1. Opšte informacije o Akcionom planu

Vijeće ministara BiH je na 104. sjednici, održanoj 08.07.2014. godine donijelo **Odluku o usvajanju drugog Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini za period 2014–2017.** godine (AP UNSCR 1325)². Drugi po redu Akcioni plan je izrađen oslanjajući se na nalaze i preporuke nezavisne procjene prethodnog AP UNSCR 1325 za period 2010-2013. godine, koja je ukazala na sve pozitivne aspekte i izazove njegove implementacije i koordinacije.

Na prijedlog Agencije za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (ARS BiH, MLJPI BiH), Vijeće ministara BiH (VM) je na 121. sjednici održanoj 29.01.2015. godine, donijelo je **Odluku o imenovanju članova/ica Koordinacionog odbora za nadzor nad provođenjem aktivnosti iz Akcionog plana za implementaciju UNSCR 1325 u Bosni i Hercegovini 2014 – 2017. godine**³, dok je **Odluka o izmjenama i dopunama ove odluke**⁴ donesena na 58. sjednici Vijeća ministara BiH, održanoj 03.06.2016. godine.

Članstvo Koordinacionog odbora (KO) dopunjeno je predstavnicima/ama nekoliko novih institucija koje identifikovane kao neophodne za uspješnije provođenje AP, a članovi/ce koji su u međuvremenu penzionisani su zamijenjeni. Koordinacioni odbor čine predstavnici/e 19 nadležnih institucija i agencija na državnom i entitetskom nivou, kao i jedne predstavnice i njene zamjenice ispred nevladinog sektora. MUP RS se nije odazvao pozivu za nominovanje članova, iako imao predstavnice u KO tokom implementacije prvog AP UNSCR 1325 (2010-2013). Također, početkom oktobra 2017. godine Gender centar RS je dostavio Rješenje Vlade RS⁵ kojim predstavnica Gender centra RS razriješena je dužnosti članice u KO, bez dodatnih obrazloženja.

Uspostavljena je **Koordinaciona grupa nevladinih organizacija** koje su, 2014. godine, potpisale Memorandum o saradnji sa KO institucija i odredile svoju predstavnicu i njenu zamjenicu u ovom odboru.

Akcioni plan je izrađen u punoj saradnji nadležnih institucija predstavljenih u KO za nadzor nad provođenjem AP UNSCR 1325, te uz konsultacije sa nevladinim organizacijama. ARS BiH, MLJPI BiH je pružila punu podršku institucijama i koordinirala procesom izrade AP, koji sadrži **tri strateška cilja i 8 srednjoročnih ciljeva**. Za svaki srednjoročni cilj definisani su očekivani rezultati i aktivnosti koje je potrebno realizovati da bi se postigli ti rezultati.

Izrađen je **Plan monitoringa i evaluacije AP UNSCR 1325** sa kvantitativnim i kvalitativnim indikatorima za svaki cilj i očekivani rezultat. Značaj ovog plana je njegova konkretna primjena u praksi. Rukovodeći se postavljenim indikatorima znatno je pojednostavljen i unaprjeđen participatorni proces izrade godišnjih operativnih planova aktivnosti, praćenja provedbe, te godišnjeg izvještavanja. Vijeće ministra BiH je do sada **usvojilo dva godišnja izvještaja o provedbi AP UNSCR 1325 u BiH**.

² „Službeni glasnik BiH” broj 89/14 od 17.11. 2014. godine

³ „Službeni glasnik BiH” broj 20/15 od 09.03. 2015.godine

⁴ „Službeni glasnik BiH” broj 55/16. od 29.07.2016. godine

⁵ „Službeni glasnik RS broj 53 od 05.06.2017. godine.

I.2. Metodologija izrade završnog izvještaja

ARS BiH, MLJPI BiH je koordinirala i izradila **Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini (AP UNSCR 1325) za period 2014-2017.** Izvještaj je sačinjen na osnovu prethodnih godišnjih izvještaja koje je usvojilo Vijeće ministara BiH⁶, te dodatnih informacija za posljednju godinu implementacije AP, prikupljenih od strane nadležnih institucija zastupljenih u Koordinacionom odboru za praćenje provedbe AP, osim Gender centra RS koji je 2017. godine istupio iz članstva u KO, te nije učestvovao u izradi Završnog izvještaja. Nevladine organizacije su, preko predstavnice NVO sektora u KO, imale mogućnost učešća u izradi Izvještaja, ali nije bilo komentara, niti dodatnih informacija od strane NVO-a.

Stalna nastojanja ARS BiH, MLJI BiH da, u konsultaciji sa KO UNSCR 1325, **unaprijedi način godišnjeg izvještavanja usmjerenog na rezultate i ocjenu napretka** prema postavljenim indikatorima, rezultirala su uvođenjem novog formata godišnjeg izvještaja. Prema novom formatu, posljednji godišnji izvještaj za period 01.08.2015. - 01.08.2016. godine, pored sažetog narativnog dijela sadrži i prilog sa tabelom za procjenu napretka AP UNSCR 1325 sa detaljnijim informacijama. Tabela sadrži i kolone sa informacijama iz prethodnih godišnjih izvještaja što, ovisno o kvalitetu dostavljenih podataka, omogućava pregledniju usporedbu i procjenu napretka u određenom izvještajnom periodu.

Primjenom ovog formata izvještaja znatno je **unaprijeđen sadržaj informacija koje dostavljaju nadležne institucije** i nevladine organizacije, tako da sve češće sadrže i analizu učinka pokrenutih i provedenih aktivnosti i inicijativa, odnosno da li je došlo do očekivanih promjena tokom provedbe AP UNSCR 1325. Preporuka ARS BiH, MLJPI Bi, je da se ovaj način godišnjeg izvještavanja i dalje primjenjuje i unaprijeđuje kroz provedbu narednog AP koji će se planirati za period 2018-2022. godine.

⁶ Izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 31.07.2014. do 31.07.2015. godine;

Izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period od 01.08.2015. do 01.08.2016. godine.

II. POSTIGNUTI REZULTATI PREMA STRATEŠKIM I SREDNJOROČNIM CILJEVIMA AKCIONOG PLANA

U ovom dijelu Izvještaja dat je pregled najvažnijih rezultata koji su postignuti u izvještajnom periodu u odnosu na planirane strateške i srednjoročne ciljeve.

II.1. STATEŠKI CILJ 1: Povećano učešće žena na mjestima donošenja odluka, u vojsci, policiji i mirovnim misijama

Uvod - analiza statističkih podataka

Povećano učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući donošenje odluka, kao jedan od strateških ciljeva AP UNSCR 1325, ostvaruje se kroz srednjoročne ciljeve koji se odnose na usklađivanje ključnih zakona i politika, jačanje kapaciteta žena, te podizanje svijesti javnosti o važnosti ravnopravnog učešća. Pokazatelji o zastupljenosti žena ukazuju na određeni napredak od početka implementacije AP, ali je taj napredak daleko od ravnopravne zastupljenosti spolova. Podaci o **učešću žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti** na svim nivoima organizacije vlasti u BiH iznosi oko 20%. Primjena postojećih zakonskih odredbi kao što su kvota od 40% (član 4.19. Izbornog zakona BiH, ili član 20. ZoRS-a), dovela je do određenog napretka, ali potrebno je uključivanje dodatnih afirmativnih mjera koje bi rezultirale konkretnim povećanjem broja žena na mjestima donošenja odluka.

Nakon **Opštih izbora 2014**⁷, zastupljenost žena u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine BiH (PD PS BiH) iznosi 23.8%. Trend povećanja broja žena u PS BiH je primjetan, kao i odnos biračkog tijela prema ženama koje su izabrane, jer 4 žene koje su bile izabrane 2010. godine su ponovno izabrane 2014. godine. U sastavu Kolegija PD PS BiH, koji čine tri člana, trenutno je žena na mjestu predsjedavajuće. Zastupljenost oba spola u sastavu Kolegija je propisana Poslovníkom PD PS BiH.

- U parlamentima entiteta, prosjek učešća žena je 19.7% (Parlament FBiH 21.4%, Narodna Skupština RS-a 18%). U FBiH broj žena se povećao za više od 4%, dok je zabilježen pad izabranih žena u Narodnoj Skupštini RS-a za 5% u odnosu na prethodni skupštinski saziv iz 2010. godine. Međutim, nakon održanih Lokalnih izbora 2016. godine u Narodnoj skupštini RS je došlo do određenih promjena, tako da trenutno žene zauzimaju 23% poslaničkih mjesta. Na pozicije predsjedavajućih Vijeća naroda RS, kao i Doma naroda Parlamenta Federacije BiH su imenovane žene. Na nivou kantona, prosjek žena je 18.5% sa najvećim procentom izabranih žena u Posavskom Kantonu 23.8%, a najmanjim u Kantonu 10 sa 4%.
- Trenutno su u sastavu VM BiH dvije ministrice, u Vladi FBiH je došlo do značajnog porasta broja žena na 25% ministrica, dok je u kantonalnim vladama došlo do smanjenja zastupljenosti žena na ministarskim pozicijama. U Vladi RS ima 25% žena, uključujući premijerku koja vodi Vladu u drugom mandatu.. Na poziciji zamjenika premijera Vlade FBiH je žena.

Na **Lokalnim izborima 2016**.⁸ za gradonačelnike/načelnice kandidovalo se 6,22% žena i 93,78% muškaraca, a za vijeća/skupštine 41% kandidatkinja i 59% kandidata. Kada su u pitanju nacionalne manjine ovjereno je 18 imena žena i 125 imena muškaraca. Na Lokalnim izborima 2016. žene su činile 49% glasačkog tijela. Rezultati ovih izbora ukazuju na blago povećanje broja

⁷ Podaci Centralne izborne komisije BiH

⁸ Podaci Centralne izborne komisije BiH

izabраниh žena. Prema podacima CIK BiH, 6 žena (4,3% je izabrano za načelnice (5 načelnica u RS, 1 načelnica FBiH), dok je 2012. godine taj procenat iznosio 3,6%.. Udio žena u sastavu vijeća/skupštine je 18.34% žena, što predstavlja blago povećanje participacije žena u odnosu na Lokalne izbore 2012. kada je ovaj procenat iznosio 17.1%.

Podaci o **učestvu u pravosuđu** iz 2016. pokazuju da je zastupljenost žena u sudovima oko 64%, a u tužilaštvima 51%. Na višim pozicijama, predsjednika sudova i glavnih tužilaca, žena čine 43%, što pokazuje da se povećava zastupljenost žena u strukturi rukovodilaca pravosudnih institucija BiH. Predsjednice sudova, dominantne su u kantonalnim sudovima 80%, a od 9 rukovodećih pozicija, žene čine 33%, i to kao v.d. glavne tužiteljice i dvije glavne tužiteljice u okružnim tužilaštvima.

Provođenje sveobuhvatnih strateških mjera kroz AP UNSCR 1325 dovelo je do kreiranja povoljnijeg okruženja za povećanje **učestva žena u policijskim i vojnim snagama**, iako je to povećanje i dalje najuočljivije na nižim pozicijama i činovima. Podaci o **učestvu žena na rukovodećim pozicijama u sektorima odbrane i sigurnosti** pokazuju da postoji trend povećanja. Npr. u MO BiH je žena na poziciji ministrice, a tri žene su postavljene na mjesta šefica odsjeka. Trenutno je 22% žena na rukovodećim pozicijama. Međutim, u OS BiH, procenat učestva žena na rukovodećim pozicijama je i dalje veoma nizak (2,5%).

- Omjeri žena i muškaraca zaposlenih u MO BiH i OS BiH pokazuju, također, trend veoma blagog povećanja u korist žena. U MO BiH zaposleno je 38% žena (2% povećanje u odnosu na 2013. god.), a u OS BiH zastupljeno je 6,8% žena (1,8% povećanje u odnosu na 2010. i samo 0,2% u odnosu na 2013.), dok je 24% žena civilnih lica i 5,5% žena vojnih lica (1% u odnosu na 2013.god.).
- Povećana je zainteresiranost osoba ženskog spola za prijem u OS BiH što ilustruje podatak⁹ da su se 2008. godine na oglas prijavile samo 23, a na oglas 2014. godine čak 595 kandidatkinja. To je rezultat kontinuiranog rada MO i OS BiH na promociji vonog poziva za žene. To doprinosi uspješnijem provođenju **preporuke MO BiH je da se prilikom prijema kandidata u OS BiH, od ukupnog broja primljenih kandidata primi 10% žena**, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspješnosti.
 - Od ukupno 2693 prijavljenih kandidata u 2014. godini, bila je 241 kandidatkinja (nešto više od 10%). Na javni konkurs za prijem oficira u OS BiH od ukupno prijavljenih 369 kandidata bilo je 76 žena (nešto više od 20%). Prema podacima iz 2016. godine na javni oglas za prijem vojnika od ukupnog broja prijavljenih bilo je 9.9 % žena. Od ukupnog broja prijavljenih na konkurs za prijem oficira prijavilo se 20,59% žena, a na interni oglas za podoficire 18,75 % žena. Vojne akademije upisalo je jedanaest osoba ženskog spola ili 14 % od ukupnog broja upisanih.

Norme za testove provjere fizičke spremnosti za prijem u vojnu službu u OS BiH uvažavaju različite biološke karakteristike osoba muškog i ženskog spola. Testiranja se obavljaju na način da se osigura primarna uloga pripadnika/ca OS: učestće u operacijama kolektivne sigurnosti, u operacijama za podršku miru i samoodbrani, te pružanje vojne odbrane BiH i njenim državljanima, ali se izbjegava mogućnost diskriminacije na osnovu spola u slučaju da testovi ne uvažavaju biološke razlike između osoba muškog i ženskog spola.

⁹ Podaci Ministarstva odbrane BiH

- **Podaci MS BiH o učešću žena na rukovodećim pozicijama** u institucijama sektora sigurnosti na svim nivoima vlasti, pokazuju da su žene uglavnom zastupljene na nivou srednjeg menadžmenta, tj. šefica odsjeka/odjela, dok je minimalna zastupljenost na višim rukovodećim pozicijama, npr. pomoćnika ministra/direktora, gdje su samo tri žene. Međutim, u ukupnom broju zaposlenih u MS BiH, agencijama za provođenje zakona u BiH, entitetskim i kantonalnim ministarstvima i policiji BD, zastupljenost žena je u prosjeku 50,5%.
- **Učešće žena u policijskim snagama**¹⁰ na svim nivoima vlasti pokazuje procenat od 7,5% zastupljenosti žena, uglavnom na pozicijama policajki i starijih policajki, mlađih inspektorica, inspektorica i viših inspektorica. Od ukupnog broja policijskih službenica, 11,3% žena su na pozicijama viših inspektorica, 3,3% žena su samostalne inspektorice, a samo je 0,3% žena glavnih inspektorica.
 - **U Džavnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA)** je zaposleno je 14,64% policijskih službenica, što predstavlja povećanje od oko 1,5% u odnosu na podatke iz 2013. godine, s početka implementacije AP. U Graničnoj policiji (GP) zastupljenost žena od 7,78% pokazuje povećanje od oko 1%. U Federalnoj upravi policije (FUP) procenat učešće žena od 7,8% se ne mijenja još od 2010. godine. Zastupljenost žena 10 kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova od 7,3% nešto je povećana (za oko 1%) u odnosu na 2013.godinu. U MUP-u RS procenat policijskih službenica se povećao za oko 2% u posljednje tri godine i iznosi 7,8%. U Policiji BD je 4,8% žena, isto koliko je bilo i 2013. godine.
 - **U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT BiH)** zaposleno je ukupno 38 policijskih službenica ili 5,25%, i to jedna u činu „stariji narednik“, jedna u činu „narednik“, 14 službenica u činu „stariji policajac“ i 22 u činu „policajac“. U DKPT BiH zaposleno je ukupno 26 državnih službenica, što iznosi 57,77% i 45 zaposlenica ili 64%. Jedna žena je na poziciji rukovodeće državne službenice, a četiri na pozicijama šefica unutrašnjih organizacionih jedinica. Dakle od sveukupnih 819 uposlenih u DKPT BiH, 96 je žena ili 11,72%.
 - Prema podacima **Granične policije BiH (GP BiH)** u ukupnom broju prijavljenih na oglas za kadete u GP, 2016. godine, bilo je oko 15% osoba ženskog spola. Od ukupnog broja (99) primljenih kadeta, 14 je osoba ženskog spola (oko 15%); od toga 11 u činu „policajac“ a tri (3) u činu „mlađi inspektor“, koje su upućene na obuku u Agenciju za školovanje i stručno usavršavanje policijskih kadrova u Mostaru, a nakon toga raspoređene u organizacione jedinice na terenu. To predstavlja dobru osnovu za dalje napredovanje, jer nakon provedene tri godine u jednom činu službenik/ca se može prijaviti na oglas za unapređenje u viši čin.
 - Na **Policijskoj akademiji FMUP-a** obučavaju se kandidatkinje koje su se prijavile na oglase kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Tako je u 2015. godini osnovnu policijsku obuku za čin „mlađi inspektor“ završilo 5 polaznica, a u 2016. godini ovu vrstu obuke je završilo 8 polaznica. Osnovnu policijsku obuku za čin „policajac“ u 2015. godini je završilo 35 polaznica, a u 2016. godini ovu vrstu obuke su završile 24 polaznice.

Navedeni podaci pokazuju neznatano povećanje učešća žena u policijskim snagama na svim nivoima u BiH koje, u izvještajnom periodu, iznosi u prosjeku oko 1,25%. Žene su, također, podzastupljene na najvišim rukovodećim pozicijama sa višim činovima (oko 1,2%). Razlog tome je nemogućnost kontinuiranog stručnog usavršavanja žena, kao i sam proces sticanja neposredno višeg čina, koji zahtijeva tačno određeno vrijeme provedeno u prethodnom činu, te dostavljanje ocjene u posljednje tri godine, što za posljedicu može imati otežano napredovanje zbog korištenja porodijskog odsustva. Ovi podaci pokazuju, ne samo nedovoljnu zastupljenost

¹⁰ Podaci Ministarstva sigurnosti BiH

žena u policiji, nego upozoravaju na činjenicu da će samo mali broj policijskih službenica u dogledno vrijeme imati uslove za napredovanje u viši čin. Imajući u vidu da se manji broj žena nalazi na početnim i srednjim pozicijama, odnosno činovima, teško je očekivati za kratko vrijeme realno povećanje broja žena na rukovodećim pozicijama i višim činovima.

- ARS BiH, MLJPI BiH je tokom 2016. godine dostavila MS BiH mišljenje o usklađenosti **Prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o policijskim službenicima BiH** sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH. Predložene su izmjene i dopune kako bi se pri postupku ocjenjivanja rada policijskih službenika/ca i postupku napredovanja spriječila mogućnost otežanog napredovanja zbog korištenja porodijskog/roditeljskog odsustva, te na taj način spriječila indirektna diskriminacija na osnovu spola. Ovaj zakon još uvijek nije usvojen.
- S ciljem afirmisanja **učesća žena u mirovnim misijama**, MS BiH koristi afirmativne mjere smanjivši broj potrebnih godina radnog iskustva, kao jednog od glavnih kriterija za prijavu za upućivanje u mirovne misije, sa 8 na 5 godina za žene. Ova afirmativna mjera uvedena je zbog toga što u agencijama za provedbu zakona u BiH nije bilo žena koje su imale 8 godina neprekidnog radnog iskustva u policiji (zbog istih razloga koji su navedeni u prethodnim paragrafima). Korištenje ove afirmativne mjere doprinosi povećanju broja žena u mirovnim misijama UN-a; postotak koji trenutno iznosi 30% povećan je za 6% u odnosu na 2014, te za oko 14% u odnosu na 2010. godinu. U standardiziranim mjesečnim izvještajima koje Ministarstvu sigurnosti dostavljaju zapovjednici bh. kontingenata iz svake pojedinačne misije, uvršteno je i izvještavanje o primjeni UNSCR 1325 i ostalih srodnih rezolucija u okviru provedbe mandata misije. Imenovane su kontakt osobe za rodna pitanja i njihove zamjene u svim bh. kontingentima (žena i muškarac).
- U MO BiH je, također, **došlo do značajnijeg povećanja broja žena u ukupnom broju upućenih u mirovne misije**. Od 2013. godine procenat učesća žena od 3.5% je povećan na 6.7%. Kontinuiranom povećanju broja žena upućenih u mirovne misije doprinose i redovne petodnevne obuke na temu „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“ koje su uvrštene u nastavne planove i programe Centra za obuku za operacije podrške miru, OS BiH - PSOTC.
- Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH (MVP BiH) u 2016. godini u **diplomatsko-konzularnoj mreži** bilo je zastupljeno 11 ili 23% žena ambasadorica, jedna generalna konzulica (ili 17%), i dvije žene (ili 40%) šefice stalnih misija. Analizom dostupnih podataka utvrđeno je da je u periodu od 2013-2016. godine broj ambasadorica bio povećan sa 6 na 11, što je bilo procentualno povećanje za oko 8%. Međutim, prema najsvježijim podacima iz 2017. god. broj ambasadorica je smanjen na 7. Broj žena državnih službenica sa diplomatskim statusom je, u principu, veći od broja muškaraca.
- U pregovaračkim delegacijama BiH iz nadležnosti MS BiH radi zaključivanja međunarodnih dokumenata o policijskoj saradnji, readmisiji, zaštiti tajnih podataka, zaštiti i spašavanju, žene su zastupljene u procentu od 34%. MS BiH nastoji da obezbijedi ravnopravnu zastupljenost muškaraca i žena u ovim delegacijama, što pokazuje podatak da se u sastavu svake pregovaračke delegacije nalazi najmanje jedna žena, dok je u sporazumima/protokolima o readmisiji paritet, tj. podjednaka zastupljenost žena i muškaraca.

Povećanje učesća žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učesće u donošenju odluka je dugoročan proces. Zbog specifičnosti ovih sektora u kojima tradicionalno dominantniju ulogu i zastupljenost imaju muškarci, nije moguće očekivati brz napredak. Potrebno kontinuirano raditi na osiguranju preduslova kako bi se ostvarila ravnopravna zastupljenost u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH.

II.1.1. Usklađivanje zakona i politika sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH

Tokom provedbe drugog Akcionog plana većina nadležnih institucija je usvojila princip da se svi **zakoni, podzakonski akti, strategije, politike i programi**, iz njihove nadležnosti, **usklađuju sa domaćim i međunarodnim standardima za ravnopravnost spolova**. Ova praksa nije ujednačena; dok se u nekim institucijama više radilo na u usklađivanju podzakonskih akata, pravilnika, odluka kao i internih pravila i procedura, u drugim je uvedna redovna praksa dostavljanja zakona i politika na mišljenje ARS BiH/MLJPI i entitetskim gender centrima, a prije upućivanja Vijeću ministara BiH, odnosno entitetskim vladama.

Uvođenjem odredbi o poštivanju ravnopravnosti spolova i zabrane rodno zasnovane diskriminacije u podzakonske akte (npr. pravilnici MO BiH o prijemu u vojnu službu; o profesionalnom razvoju i upravljanju karijerom; o nošenju uniforme, Odluka direktora SIPA-e o prijemu novih izvršilaca, Pravilnik o postupku izbora i zapošljavanja kandidata za polaznike osnovne policijske obuke prvog i drugog nivoa u Direkciji za koordinaciju u policijskih tijela), ostvaruju se preduslovi za sistemsku i održivu primjenu standarda ravnopravnosti spolova u djelokrugu rada institucija sektora odbrane i sigurnosti.

Broj akata koji se dostavljaju na mišljenje ARS BiH, MLJPI BiH i entitetskim gender centrima, kako je propisano članom 24. ZoRS-a, se povećao oko tri puta u posljednje tri godine. Poseban napredak je postignut u MS BiH, koje redovno traži mišljenje o usaglašenosti sa ZoRS na nacrt zakona i drugih propisa, strategija, akcionih planova i programa iz svoje nadležnosti. U izvještajnom periodu sugestije i preporuke koje doprinose ostvarivanju ravnopravnosti spolova ugrađene su u sledeće dokumente:

- Zakon o strancima u BiH i Zakon o SIPA-i;
- Revidiranu Strategija za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u BiH (SALW);
- Strategiju integrisanog upravljanja granicom u BiH period 2015. – 2018. godine sa Okvirnim akcionim planom;
- Akcioni plan za suprotstavljanje trgovini ljudima u BiH (2016 – 2019.);
- Program razvoja sistema zaštite i spašavanja institucija i organa BiH;
- Strategiju u oblasti migracija i azila i Akcijski plan za period 2016.-2020. godina.

Napredak u oblasti usklađivanja zakonodavstva postignut je zahvaljujući **ojačanim kapacitetima za usklađivanje zakona i internih propisa sa ZoRS BiH u nadležnim institucijama**, koji su rezultat provedenih edukacija za osobe koje rade na izradi pravnih propisa. Nakon obuke o usklađivanju zakonodavstva koju je ARS BiH organizovala uz podršku UN Women uslijedila je i pilot inicijativa u vidu učenja kroz rad na usklađivanja nacrta Pravilnika o prijemu u vojnu službu.

Iako je postignut napredak u usklađivanju propisa i politika sa ZoRS BiH, sistem praćenja efekata primjene uvedenih odredbi unutar pojedinih institucija još uvijek nije sistemski uspostavljen. Potrebno je raditi na uspostavljanju jedinstvenog sistema praćenja koji će primjenjivati sve institucije, kao dio sveukupnog procesa uvođenja, primjene i nadzora nad primjenom principa ravnopravnosti spolova.

II.1.2. Jačanje kapaciteta žena za učešće u vojnim i policijskim snagama i mirovnim misijama, uključujući i donošenje odluka

Strukturalne prepreke za veće učešće žena u donošenju odluka na svim nivoima organizacije vlasti u BiH, te učešće u sektorima odbrane i sigurnosti su dugotrajnog karaktera jer postoje stereotipi i predrasude u razumijevanju rodni uloga u ovim oblastima u kojima dominiraju muškarci. Njihovo uklanjanje zahtijeva strpljiv, sistemski i multidisciplinarn pristup. Međutim, prepoznate su i određene konkretne prepreke za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, poput prepreka za učešće na edukacijama, na čijem ukljanjanju se intenzivno radilo kroz različite inicijative koje su institucije pokretale u okviru svog djelokruga rada.

Budući da je jačanje kapaciteta žena od ključne važnosti za povećanje njihove zastupljenosti, pogotovo u oblastima u kojima dominiraju muškarci, kao što je odbrana i sigurnost, pojedine institucije su, u većoj ili manjoj mjeri, nastojale osigurati uslove za stručno usavršavanje žena. Žene su učestvovala u različitim obukama i kursevima, ali je i dalje omjer muškaraca na stručno - specijalističkim obukama namijenjenim profesionalnom usavršavanju u policijskim i vojnim snagama, mnogo veći.

- Prema podacima MO BiH, procenat učešća žena na obukama u BiH i inostranstvu za pripadnike/ce OS BiH je veoma nizak (oko 6%) i ima čak trend smanjenja. Kao jedan od razloga navedeni su i zahtjevi organizatora, koji učešće na obukama uslovljavaju određenim predispozicijama (čin, nivo znanja stranog jezika, rod službe i dr.) koje nisu prilagođene statusu i pozicijama žena. MO BiH nastoji bar djelimično otkloniti ove barijere, tako što upućuje veći broj žena na kurseve za učenje engleskog jezika, kao jedne od identificiranih prepreka.
- Sektori u MS BiH, u okviru svojih nadležnosti, upućuju osoblje na različite edukacije, ali se ne vodi posebna evidencija o sudjelovanju na obukama u BiH i inostranstvu. Prema usvojenoj Odluci o aktivnostima MS u vezi sa primjenom ZoRS-a, predviđeno je da kontakt osobe koje su uspostavljene u svakoj organizacionoj jedinici daju preporuke i vode računa o rodno razvrstanoj evidenciji sudjelovanja na obukama, seminarima, konferencijama, radnim grupama i drugim događajima, na način na koji su to već inicirali Sektor za zaštitu i spašavanje, te Sektor za imigracije u MS BiH. Npr. Sektor za zaštitu i spašavanje je dao preporuku Federalnoj i Republičkoj upravi civilne zaštite da vode računa o uravnoteženoj zastupljenosti muškaraca i žena na obukama, kao i u svim drugim aktivnostima. Prema istoj Odluci, zadužuju se rukovoditelji organizacijskih jedinica da se prilikom upućivanja državnih službenika/ca na stručno usavršavanje i druge vidove edukacije i specijalizacije rukovode ravnopravnom zastupljenošću oba spola.
- Posebnu prepreku pri upućivanju u mirovne misije predstavlja nepoznavanje engleskog jezika. MS BiH redovno, kroz pismenu i usmenu korespondenciju, ukazuje agencijama za provođenje zakona u BiH na potrebu sistemskog pristupa osposobljavanju žena, kako kroz omogućavanje učenja stranih jezika, tako i kroz sticanje drugih znanja i vještina potrebnih za izvršavanje određenih poslova i zadataka.
- U procesu selekcije kandidata za predmisionu obuku za sudjelovanje u mirovnim misijama MS BiH koristi afirmativnu mjeru, tj. daje prednost policijskim službenicima koje su uspješno položile test engleskog jezika i računara i tako ispunile uslove da sudjeluju na obuci koja je preduslov za upućivanje u mirovnu misiju. O uravnoteženoj spolnoj zastupljenosti se vodi računa i pri izboru instruktora koji izvode predmisionu obuku kao i druge obuke koje se

realiziraju u suradnji sa MO BiH u Centru za obuku za operacije podrške miru (PSOTC), Butmir.

- U okviru saradnje s Odjelom za odbrambenu saradnju Britanskog veleposlanstva u BiH, službenici MO BiH i MS BiH su bili uključeni u programe na engleskom jeziku koji se odnose na stjecanje različitih vještina, poput prezentacijskih, vođenja sastanka, pregovora i sl. Na ovim obukama sudjeluje ravnomjeran broj muškaraca i žena.
- Podaci ostalih institucija i agencija za provođenje zakona pokazuju nedovoljno učešće žena na različitim obukama. Npr. u Federalnom MUP-u taj procenat iznosi oko 6%.
- U Direkciji za koordinaciju policijskih tijela BiH (DKPT), i pored učešća na različitim obukama, policijske službenice ne ispunjavaju zakonski propisane uslove za rukovodeće pozicije predviđene za policijske službenike/ce.

Imajući u vidu navedene prepreke, potrebno je ulagati više napora kako bi se uslovi za učešće na obukama za stručno usavršavanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uslovi za učešće na pozicijama donošenja odluka, prilagođavali statusu i potrebama oba spola, te omogućili usklađivanje profesionalnog i porodičnog života.

Umrežavanje žena u sektorima odbrane i sigurnosti doprinosi lakšem, zajedničkom djelovanju u promociji rodne ravnopravnosti i zaštiti prava žena u nadležnim institucijama i agencijama. Za sada takva mreža postoji u okviru policijskih struktura, a postoji zainteresovanost da se sličan vid umrežavanja pokrene i u okviru oružanih snaga.

„**Mreža žena MUP RS-RS WPON**“ je prvo registrovano udruženje ovog tipa u regionu. „**Mreža žena policajaca BiH/FBiH**“ uključuje predstavnice svih policijskih agencija u BiH, FMUP-a, FUP-a i kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova. Ove mreže organiziraju žene u policijskim snagama i osiguravaju platformu za osnaživanje i uzajamnu podršku. One provode projekte i aktivnosti usmjerene na promovisanje i primjenu načela rodne ravnopravnosti pri prijemu žena u policiju, kao i na pitanja obrazovanja, obuka, razvoja karijere i promocije rezultata pripadnica mreža.

Udruženje „Mreža žena policajaca BiH/FBiH“ je iniciralo ili bilo uključeno u različite aktivnosti i projekte. Npr. u okviru projekta „Primjena propisa iz oblasti nasilja u porodici“ u saradnji sa Gender centrom FBiH i uz podršku OSCE-a, Mreža je provela edukaciju policijskih službenika o korištenju baze podataka o slučajevima nasilja u porodici na Policijskoj akademiji FMUP-a.

Nakon toga je još 350 policijskih službenika/ca i socijalnih radnika/ca obučeno za korištenje baze. Nadalje, mreža kontinuirano provodi zagovaračke aktivnosti; npr. lobiranje za upućivanje policijskih službenica i službenika MUP-a Tuzlanskog kantona u mirovne misije UN-a. Međutim, i dalje ostaje problem nedovoljnih finansijskih sredstava za rad Mreže.

Iz sredstava FIGAP programa podržani su sljedeći projekti mreža žena policajaca:

- „Ravnopravnost u sigurnosti – Budi policajka“, Mreže žena policajaca BiH/FBiH“, Sarajevo;
- „Prevenција nasilja putem interneta kao oblik zaštite djevojčica osnovnoškolskog uzrasta od seksualne eksploatacije“, Mreže žena MUP RS – RS WPON“, Banja Luka.

II.1.3. Podizanje svijesti o važnosti ravnopravnosti spolova, te učešća žena u donošenju odluka i postizanju mira i sigurnosti

Tokom realizacije AP UNSCR 1325 u BiH provedene su brojne edukativne i promotivne aktivnosti u cilju **podizanja svijesti stručne i šire javnosti** o važnosti pitanja ravnopravnosti spolova, većeg učešća žena u donošenju odluka u postizanju mira i sigurnosti, te važnosti UN Rezolucije 1325 i svih pratećih rezolucija. Promocija i obuke o ravnopravnosti spolova za uposlenike/ce institucija sektora odbrane i sigurnosti, koje su zastupljene u KO, održane su u okviru različitih inicijativa i projekata ARS BiH, MLJPI, međunarodnih i nevladinih organizacija. One su značajno doprinijele povećanju znanja, ali je važno istaći da je pristup jačanju kapaciteta u prethodne tri godine značajno unaprijeđen. Obuke se sve više planiraju u skladu sa potrebama pojedinih sektora/organizacionih jedinica institucija i uvrštavaju se u redovne planove i programe obuka u institucijama i agencijama.

- **Proširena je mreža kontakt osoba za rodna pitanja**, koje su imenovane u MO BiH, komandama i jedinicama OS BiH, te u svim sektorima MS BiH i agencijama za provođenje zakona u BiH. Kontinuirano se ulažu naporu na vrednovanju pozicija kontakt osoba uz redovne poslove koje obavljaju, te jačanju njihovih kapaciteta za obavljanje zadataka na promociji i primjeni principa ravnopravnosti spolova, definisanih u **standardnim operativnim procedurama (SOP) za kontakt osobe**.

Izmjenama i dopunama SOP-a (standardnih operativnih procedura) za kontakt osobe predviđeno je da kontakt osobe u fazi Izrade Planova obuke u saradnji sa trenerima za rodnu ravnopravnost planiraju teme iz oblasti rodne ravnopravnosti i iste predlažu za uvrštavanje u Planove obuke MO i OS BiH. Također, predviđena je i mogućnost izvođenja dodatnih obuka u skladu sa iskazanim potrebama.

- Organizovane su osnovne i napredne obuke za kontakt osobe u sektorima odbrane i sigurnosti na različite teme vezane za provedbu UN Rezolucije 1325, te obučeni treneri za rodnu ravnopravnost. U okviru različitih projekata obučeno je 14 trenera za rodnu ravnopravnost u MO i OS BiH. MS BiH je u saradnji sa PSOTC organizovalo seminar „Obučiti trenera“ za kontakt osobe iz sektora sigurnosti i odbrane (oko 50 osoba).
- Treneri u MO i OS BiH izvode obuke i praktično primjenjuju **Priručnik za izvođenje obuke**, koji je izrađen u okviru regionalnog projekta „Podrška integraciji načela rodne ravnopravnosti u reformu sektora sigurnosti na zapadnom Balkanu“ uz podršku UNDP/SEESAC. Priručnik je izrađen s ciljem jedinstvenog i sistemskog pristupa edukaciji iz oblasti rodne ravnopravnosti. To podrazumijeva dalje prenošenje naučenih znanja i vještina od strane trenera i širenje mreže trenera, te iniciranje i predlaganje novih tema u skladu sa iskazanim potrebama.
- MS BiH, uz podršku OSCE-a, ulaže napore na jačanju kapaciteta kontakt osoba kako bi bile osposobljene za davanje praktičnih savjeta o uključivanju, praćenju i izvještavanju o primjeni principa ravnopravnosti spolova u pojedinim sektorima MS i agencijama za provođenje zakona. Teme o ravnopravnosti spolova su uvrštene u nastavne planove i programe PSOTC-Centra za obuku, Ministarstva odbrane i Oružanih snaga BiH, redovno se provode. Ministarstvo sigurnosti BiH učestvuje u izvođenju **petodnevne obuke PSOTC-a: „Rodna pitanja u operacijama podrške miru“**. U ovu obuku je uključen i modul „Prevenција seksualnog nasilja u oružanom sukobu“. Obuka se kontinuirano održava jedanput godišnje sa ciljem pripreme policijskih i vojnih oficira iz zemalja Zapadnog Balkana koji se upućuju u operacije podrške miru, što pojačava regionalnu komponentu AP UNSCR 1325 BiH.

- Oficirski i podoficirski kursevi o mirovnim operacijama u okviru nastavnih planova i programa MO BiH i OS BiH uključuju teme iz oblasti rodne ravnopravnosti, odnosno gender-modul u trajanju od 1-3 sata koji uključuje teoretsko predavanje i kratku praktičnu vježbu/diskusiju. Također, u toku izvođenja osnovne vojne obuke kandidata za prijem u PVS (vojničke, podoficirske i oficirske) izvode se obuke iz oblasti rodne ravnopravnosti.
- Pored redovnih, održane su i brojne povremene obuke uz podršku međunarodnih organizacija, te u okviru projekata koji su realizovani u BiH i regiji. Npr. održani su specijalistički kursevi za pripadnice OS BiH u činu oficira, u Velikoj Britaniji i Švajcarskoj u okviru regionalnog projekta “Jačanje regionalne saradnje u oblasti uvođenja rodne perspektive u reformu sektora sigurnosti na Zapadnom Balkanu,, podržanog od strane UNDP. U saradnji sa Kancelarijom za odbrambenu saradnju Ambasade SAD održan je trodnevni seminar pod nazivom „Jednake mogućnosti i Program prevencije seksualnog nasilja u sistemu odbrane“.
- Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u saradnji sa Misijom OSCE-a u BiH i UN Women organizovala niz radionica o primjeni UN Rezolucije 1325 za kontakt osobe za rodna pitanja iz OS BiH i sigurnosnih/policijskih struktura. U skladu sa potrebama održane su i druge specifične obuke za uposlenike/ce u odgovarajućim sektorima institucija odbrane i sigurnosti u cilju povećanja praktičnih znanja o usklađivanju zakonodavstva sa ZoRS, te uvođenju rodno odgovornog budžetiranja.

Redovne i povremene obuke doprinose kontinuiranom podizanju svijesti i razumjevanja o važnosti uključivanja i primjene standarda ravnopravnosti spolova u sektorima odbrane i sigurnosti.

Pored toga jačaju se i koriste stručni kapaciteti unutar institucija za izvođenje obuka i dalje prenošenje stečenih znanja i vještina.

Tokom provedbe AP UNSCR 1325, ARS BiH, MLJPI, nadležne institucije, nevladine i međunarodne organizacije promovirale su teme vezane za UNSCR 1325 „Žene, mir i sigurnost“ ili kroz ciljane **promotivne aktivnosti, događaje i materijale**, ili kroz uključivanje ovih tema u druge promotivne akcije. Kampanje su bile fokusirane na afirmaciju i promociju vojnog poziva, promociju sudjelovanja žena u policiji, vojsci i mirovnim misijama, te uloge i uticaja žena u političkom i javnom odlučivanju, pogotovo u kontekstu opštih i lokalnih izbora koji su održani u izvještajnom periodu. Među najvažnijim promotivnim aktivnostima su:

- MO BiH i OS BiH redovno organizuju dane otvorenih vrata u, u čijem planiranju i realizaciji učestvuju i žene iz OS, tokom kojih se promovira uloga i učešće žena u vojsci. Također, tokom obilježavanja 15 godina učešća OS BiH u međunarodnim mirovnim misijama promovirano je učešće 34 žene u mirovnim misijama.
- Uz podršku međunarodnih partnera, MO BiH je izradilo Akcioni plan kampanje za afirmaciju i promociju vojnog poziva koja je fokusirana na odnose sa javnošću, medije, akademsku zajednicu u BiH i sve institucije koje mogu biti relevantne kada je u pitanju prijem u OS BiH (srednje škole, univerziteti u BiH i zavodi za zapošljavanje). Prilikom posljednje objave konkursa za prijem oficira u OS BiH, u septembru 2017. god. i prateće kampanje za prijem mladih ljudi u OS BiH, koja se provodi već 5 godina, posebna pažnja posvećena je promociji učešća žena i ohrabriranju djevojaka da se prijave. To je uključivalo brojne promotivne i medijske sadržaje i materijale (video snimke, bilboarde, postere) prezentirane putem svih sredstava javnog informisanja.
- U realizaciji promotivnih aktivnosti i događaja važno je istaći aktivno učešće i podršku ministrice odbrane i ministrice za ljudska prava i izbjeglice BiH. Podrška i opredjeljenost

rukovodećeg kadra i u drugim institucijama (MS BiH, Federalni MUP) je od ključnog značaja za promoviranje važnosti učešća u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i učešće u donošenju odluka.

- U okviru globalne kampanje „HeForShe“ povodom Međunarodnog dana žena 2016. godine (podržane od strane UN Women i EUFOR-a) predstavljen je video u kojem ministrica odbrane i pripadnici/ce OS BiH govore o posvećenosti MO BiH i OS BiH rodnoj ravnopravnosti, i ispunjavanju obaveza iz AP UNSCR 1325, naglašavajući važnost ove rezolucije koja nalaže da je učešće i liderstvo i žena i muškaraca u oružanim snagama neophodno za zaštitu stanovništva i društva u cjelini. Ovu sveobuhvatnu kampanju koja poziva na aktivnu diskusiju o rodnoj ravnopravnosti podržala je i ministrica za ljudska prava i izbjeglice BiH
- MS je izdalo brošuru „Podrška miru“ u kojoj je posebno poglavlje posvećeno doprinosu žena miru i stabilnosti i izgradnji postkonfliktnih društava. MS na svojoj web stranici objavljuje sve aktivnosti koje se odnose na promociju sudjelovanja žena u mirovnim misijama, kao i druge aktivnosti iz domena ravnopravnosti spolova i provedbe AP UNSCR 1325.
- SIPA je realizirala niz aktivnosti kojim su promovirane žene na različitim poslovima i zadacima u policiji, s ciljem privlačenja i podsticanja većeg broja kandidatkinja za prijave na buduće konkurse. Tako su policijske službenice SIPA-e promovirane kroz dokumentarni film o SIPA-i koji je izrađen tokom 2015. godine, a koji je zabilježio rekordan broj pregleda prilikom emitiranja, te svakodnevno bilježi veliki broj pregleda na YouTube kanalu. Također je realizirano više intervjua sa policijskim službenicama SIPA-e koje rade na različitim poslovima i ravnopravno obavljaju sve poslove i zadatke iz nadležnosti policijskog organa. Nadalje, Grupa za odnose s javnošću SIPA-e sačinila je seriju fotografija koje šalje medijima kao ilustraciju za aktivnosti SIPA-e, na kojim se nalaze istražitelj i istražiteljica u službenim taktičkim uniformama, te se na naslovnici zvanične web stranice SIPA-e na dvije od tri rotirajuće fotografije nalaze pripadnice ženskog spola, koje jasno upućuju na aktivno prisustvo žena u SIPA-i. Također, javni oglasi za prijem kadeta u SIPA-u objavljuju se pored tri dnevne novine i na web stranici SIPA-e, kao i na društvenim mrežama (Facebook, Twitter), kako bi bili dostupni široj javnosti i potencijalnim kandidatkinjama.
- Gender institucionalni mehanizmi kontinuirano promoviraju značaj UNSCR 1325 „Žene, mir sigurnost“ npr. tokom redovnog godišnjeg obilježavanja Sedmice ravnopravnosti spolova i drugih promotivnih aktivnosti i događaja. U izvještajnom periodu važno je istaći aktivnosti i kampanje koje su prethodile Opštim i Lokalnim izborima (2014. i 2016. godine). ARS BiH, MLJPI BiH je, u saradnji s brojnim partnerima, posebno Misijom OSCE-a u BiH, pred Opšte izbore 2014. godine, pripremila „**Izjavu o opredijeljenosti političkih partija za ravnopravnost spolova**“ koju je potpisalo osam političkih partija u BiH. Tokom redovne kampanje „Biraj ravnopravno“, povodom Lokalnih izbora 2016. godine, GCRS je putem štampanih medija i interneta svim političkim subjektima u izbornoj kampanji uputio Javni poziv za predstavljanje i promociju mjera i aktivnosti za ostvarivanje ravnopravnosti polova.
- NVO-e su, također, provodile promotivne aktivnosti, posebno u lokalnim zajednicama. U određenim slučajevima bilo je moguće procijeniti njihov konkretan učinak na ciljanu populaciju.

Većina ciljanih promotivnih aktivnosti podržana je od strane međunarodnih organizacija, međutim primijetan je i porast angažmana nadležnih institucija da iniciraju i promoviraju ove teme. Veoma je važno naglasiti **djelovanje i aktivnosti koje žene na pozicijama donošenja odluka** poduzimaju u cilju promocije ravnopravnosti spolova, te uticaj koji svojim autoritetom mogu ostvariti u pogledu kreiranja jednakih mogućnosti i preduslova za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti.

Promotivno-edukativne aktivnosti koje je U.G. Vive Žene, realizovalo na području opština Bratunac i Tuzla, bile su usmjerene na stvaranje preduslova koji doprinose unaprjeđenju sigurnosti žena i djevojčica u lokalnim zajednicama. Žene su se povezale, udružile, razmijenile znanja i iskustva, stekle bolje razumijevanje o načinima aktivnog učešća u lokalnoj samoupravi, te dobile jasniju sliku o tome kako i na koji način koristiti resurse lokalne zajednice. U širem kontekstu, žene uključene u ove aktivnosti prenose pozitivnu poruku drugim ženama o konkretnim prilikama za ekonomsko osnaživanje. Također, ove akcije doprinose jačanju lične i društvene sigurnosti žena, što je preduslov da pokažu i ostvare svoj puni potencijal.

II.2. STRATEŠKI CILJ 2: Povećan stepen humane sigurnosti

Ovaj strateški cilj uključuje srednjoročne ciljeve koji se odnose na specifične oblasti, prepoznate u kontekstu Bosne i Hercegovine, pogotovo u postratnom razdoblju: **trgovina osobama, podrška ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja** tokom i nakon rata, te **smanjenje opasnosti od mina** sa aspekta rodne ravnopravnosti.

II.2.1. Trgovina osobama

BiH je i dalje polazišna, odredišna i tranzitna zemlja za žene, djecu i muškarce žrtve **trgovine osobama**. Ono što pogoduje izvršenju krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima je loša ekonomsko - socijalna situacija. **Izmjenama i dopunama Krivičnog zakona BiH¹¹** krivično djelo „Trgovina ljudima“, koje u sebi sadrži elemente iskorištavanja u državi u kojoj žrtva trgovine ljudima nema državljanstvo ili prebivalište, je ostalo u ovom krivičnom zakonu, dok su ostala krivična djela trgovine ljudima obuhvaćena krivičnim zakonima entiteta i BD.

Žrtve krivičnog djela iz Krivičnog zakona BiH su lica bez državljanstva BiH ili prebivališta u BiH ili državljanin BiH u inostranstvu. Revidiran je i pooštren kazneni okvir za pojedine oblike krivičnog djela „Međunarodna trgovina ljudima“ iz člana 186. Krivičnog zakona BiH, a što će imati uticaja i na visinu kazni koje se izriču za ovo krivično djelo. Budući da do sada nije bilo izrečenih presuda primjenom nove zakonske definicije, trenutno nije moguće dati konkretne podatke o efektima navedenih zakonskih izmjena na kaznenu politiku.

Krivični zakoni F BiH¹², RS¹³ i BD¹⁴ su usklađeni sa **Krivičnim zakonom BiH**. Navedenim izmjenama pooštrene su i kazne za predmetno krivično djelo od najmanje 5 godina zatvora (umjesto dotadašnje 3 godine), dok je za trgovinu maloljetnim licima, kao i za izvršenje predmetnog krivičnog djela od strane službenog lica propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje 10 godina (umjesto dosadašnjih 5 godina). Kada je u pitanju primjena kaznenog zakonodavstva u procesuiranju krivičnih djela trgovine ljudima izvještaji **Državnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima**, pokazuju sljedeće:

- Od 2013 do 2015 identificirano 100 potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Sud BiH je u maju 2014. godine potvrdio optužnicu za krivično djelo organizovani kriminal u vezi sa krivičnim djelom trgovina ljudima iz člana 186. Krivičnog zakona BiH. U ovom slučaju identifikovane su 672 žrtve trgovine ljudima, od toga 652 državljanina BiH i 20 stranih državljanina (4 Makedonija i 16 Srbija), koji su ranije bili radno eksploatisani u Azerbejdžanu.

¹¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 40/15

¹² „Službene novine FBiH“, broj 46/16

¹³ „Službeni glasnik RS“, broj 67/13

¹⁴ „Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“, broj 33/13

- Sud BiH je u periodu od 2011– 2017. godine izrekao jednu pravosnažnu osuđujuću presudu za krivično djelo iz člana 187. Krivičnog zakona BiH (Međunarodno navođenje na prostituciju/Međunarodno vrbovanje radi prostitucije) protiv jednog lica (muškarac). Presuda je donesena 2016. a osuđenom licu je izrečena zatvorska kazna u ukupnom trajanju od 1 godine i 8 mjeseci. Pred Sudom BiH se trenutno vode postupci u dva predmeta protiv ukupno dva lica (dva muškarca) za krivično djelo iz člana 187.
- U periodu od stupanja na snagu izmjena Krivičnog zakona BiH (2015 - 2017.) Sud BiH nije donio nijednu presudu za krivično djelo iz člana 186. Krivičnog zakona BiH, primjenom nove zakonske definicije. Također, u navedenom periodu nije donesena nijedna presuda ni za novo krivično djelo iz člana 186.a Krivičnog zakona BiH.

Nakon provedbe **Strategije suprotstavljanja trgovini ljudima u BiH i Akcionog plana (2013–2015)**, VM BiH je 2015. godine usvojilo **Akcion plan suprotstavljanju trgovini ljudima u BiH (2016 – 2019)**. Ovaj plan je usmjeren na unapređenje sistema podrške za borbu protiv trgovine ljudima, te efikasno krivično gonjenje trgovine ljudima i povezanih zločina, na prevenciju, efikasnu zaštitu i pomoć žrtvama trgovine ljudima, te jačanje partnerstva između aktera uključenih u suprotstavljanje trgovini ljudima. Multidisciplinarni pristup realizaciji Plana podrazumijeva uključenost svih nadležnih institucija na svim nivoima organizacije vlasti u BiH. VM BiH je usvojilo i **Strategiju u oblasti migracija i azila i Akcion plan (2016 – 2020)**. Jedan od ciljeva predviđenih u prijedlogu strateškog dokumenta sadrži mjere i aktivnosti usmjerene na smanjenje trgovine ljudima u BiH.

- **MS BiH, Odsjek za borbu protiv trgovine ljudima** formirao je **regionalne monitoring timove**, s ciljem postizanja odgovarajućih standarda i poboljšanja funkcionalnih veza između nadležnih institucija, agencija za provođenje zakona¹⁵ i NVO-a koje učestvuju u provođenju aktivnosti na suzbijanju i sprečavanju trgovine ljudima.
- U cilju osnaživanja Sistema zaštite žrtava trgovine ljudima u BiH, te ispunjavanja strateških ciljeva za suprotstavljanje trgovini ljudima, MS BiH je 2015. izradilo dokument „**Vodič za multidisciplinarnu saradnju u procesu rehabilitacije, resocijalizacije, reintegracije i repatrijacije žrtava trgovine ljudima u BiH**“ koji predstavlja praktično uputstvo svim subjektima zaštite žrtava trgovine ljudima, posebno uposlenima u centrima za socijalni rad.

Vežano za **programe podrške žrtvama trgovine osobama MLJPI BiH obezbjeđuje redovna budžetska sredstva za grantove NVO-ima** u ukupnom iznosu od 60.000 KM za direktnu podršku žrtvama trgovine ljudima kroz rehabilitaciju i reintegraciju žena i djevojčica žrtava trgovine ljudima u lokalnoj zajednici. U budžetu MS BiH za 2014. godinu osigurana su i sredstva za smještaj i pravna pomoć za strance žrtve trgovine ljudima i pravna pomoć za strance u Imigracionom centru. Pored toga, realizovani su i brojni projekti u saradnji MS BiH, međunarodnih i nevladinih organizacija usmjereni na jačanje kapaciteta, analize, te unaprjeđenje legislative i procedura za proaktivnu zaštitu žrtava i sprječavanje trgovine ljudima. Npr: u izvještajnom periodu Mreža RING¹⁶ za borbu protiv trgovine ljudima realizovala je sljedeće aktivnosti:

- Analizu i unapređenje zakona i politika u oblasti sprečavanja trgovine ljudima u BiH
- Prednacrt zakona o pomoći i naknadi žrtvama trgovine ljudima na nivou RS i FBiH

¹⁵Npr. u regionalnim timovima angažovana su četiri policijska službenika GP BiH u činu „viši inspektor“.

¹⁶Mrežu RING čini 11 nevladinih organizacija u BiH koje se bave pitanjima borbe protiv trgovine ljudima.

- Monitoring rada institucija na sprječavanju trgovine ljudima, sankcionisanju trgovaca i pružanju pomoći žrtvama; prikupljene su sve relevantne informacije za vođenje monitoringa (izvještaji državnih tijela i pravosuđa) i kreirani alati za monitoring.

Provedene su i **obuke za jačanje kapaciteta i druge aktivnosti za podizanje svijesti o problemu trgovine osobama**, koje su uglavnom finansirale međunarodne organizacije u okviru različitih projekata. Preko 15 obuka i stručnih sastanaka bilo je usmjereno na poboljšanje istraga i rada istražnih timova, povećanje ekspertize pravosudnih institucija, teme vezane za prava žrtava trgovine ljudima, tehnike intervjuiranja (uključujući intervjuiranje djece) i tehnike finansijskih istraga u slučajevima trgovine ljudima, te upravljanje granicom vezano za trgovinu ljudima.

- U sklopu projekta „Poboljšanje istražnih kapaciteta za borbu protiv trgovine ljudima i reintegraciju žrtava trgovine ljudima“, koji Međunarodni forum solidarnosti – EMMAUS realizira u suradnji sa MS BiH, uz podršku USAID-a, održana je serija radionica o borbi protiv trgovine ljudima za Regionalne monitoring timove (Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar). Obuke su održane u svrhu jačanja kapaciteta profesionalaca u institucijama i organizacijama koje se bave pitanjima trgovine ljudima, kako bi usvojile i sprovodile učinkovitije politike, zakone i propise za suzbijanje trgovine ljudima, pružanje bolje zaštite i pomoći žrtvama, te smanjenje potražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima.
- Tokom implementacije projekta „Povećanje ekspertize pravosudnih institucija o trgovini ljudima u Albaniji i BiH: Tretman žrtava i žrtava svjedoka trgovine ljudima“, u suradnji sa Helsinškim Komitetom i Pravosudnom akademijom Nizozemske, te centrima za edukaciju sudija i tužilaca FBiH i RS realizovana su dva stručna sastanka tokom 2015. godine za šezdeset i šest (66) učesnika, s ciljem izgradnje kapaciteta zaposlenih u pravosuđu. Stručni sastanci bili su fokusirani na aktuelne teme vezane za prava žrtava trgovine ljudima, tehnike intervjuiranja (uključujući intervjuiranje djece) i tehnike finansijskih istraga u slučajevima trgovine ljudima.
- Tokom 2015. godine, pokrenut je novi ciklus praćenja suđenja za krivično djelo trgovine ljudima, a za koja su zadužena 22 studenta/ice Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, što doprinosi njihovoj edukaciji i jačanju ekspertize u ovoj oblasti.
- Policijski službenici/e iz GP, SIPA-e, DKPT pohađali su niz obuka i kurseva vezanih za različite aspekte borbe protiv trgovine ljudima, kao što su:
 - Petodnevna obuka za trenere na temu borbe protiv trgovine osobama, u organizaciji FRONTEx –a (Evropske agencije za upravljanje operativnom saradnjom na vanjskim granicama država članica EU);
 - Kurs na temu „Obučeni trenera“ u organizaciji DCAF-a (Ženevskog Centra za demokratsku kontrolu oružanih snaga);
 - Obuka za humanitarno upravljanje granicom, a vezano za trgovinu ljudima, u organizaciji IOM-a; Kurs za žene - liderice koje rade na pitanjima upravljanja granicom u organizaciji OSCE/BMSC.
 - Obuke na temu: „Profiliranje migranata sa aspekta njihove zaštite“ i „Profiliranje lica i otkrivanje falsifikovanih dokumenata prepoznavanjem novih tehnika printanja“ u organizaciji Ministarstva vanjskih poslova BiH
 - Kurs „Istrage slučajeva trgovine ljudima“ u organizaciji ICITAP-a. (Međunarodnog programa Ministarstva pravde SAD za obuke i pomoć u oblasti kriminalističkih istraga);

U cilju **podizanja svijesti o problemu trgovine ljudima** realizovane su brojne promotivne aktivnosti i kampanje:

- U okviru Programa obilježavanja značajnih datuma iz oblasti ljudskih prava u BiH, MS BiH redovno obilježava **18 oktobar, Evropski dan borbe protiv trgovine ljudima**, tokom kojeg su održane radionice na temu prevencije trgovine ljudima, panel diskusije sa učenicima srednjih škola, performansi i izložbe dječijih radova na temu trgovine ljudima. Nadalje, Granična policija, uz druge promotivne kampanje, redovno promovise „**Krimolovce**“.
- „**Ljudi nemaju cijenu**“, je moto pod kojim je MS BiH, 2015. godine, pokrenulo kampanju s ciljem da ukaže građanima BiH na opasnosti i posljedice trgovine ljudima. Kampanja je ukazala na problematiku koja se, prema prethodno provedenom istraživanju javnog mnjenja, pokazala najrelevantnijom za građane BiH: prosjačenje i trgovina djecom, seksualna eksploatacija i prinudni brak, te trgovina organima i radna eksploatacija. Kampanja je pozvala nadležne institucije i organe na provođenje energičnijih istraga i primjenu sankcija predviđenih Krivičnim zakonom BiH.
- NVO aktivne u oblasti sprječavanja i borbe protiv trgovine ljudima intenzivno rade na podizanju svijesti javnosti, a posebno djece i mladih o fenomenu trgovine ljudima.
 - RING mreža, "Lara" Bijeljina, KULT Sarajevo i Caritas Biskupske konferencije BiH su organizovali kampanje, radne sastanke sa predstavnicima institucija i višednevne ulične akcije koje su uglavnom bile usmjerene na problem prosjačenja, s ciljem podizanja javne svijesti i mobilizacije građana, nadležnih institucija, pravosuđa, policije i školstva o neophodnosti zajedničke borbe protiv zloupotrebe djece u prosjačenju kao opasnom kriminalu i kršenju ljudskih prava.
 - Jedan od bitnih segmenata je i edukacija medija u cilju poštivanja međunarodnih standarda, kako bi se omogućila puna zaštita identiteta žrtve trgovine. Asocijacija XY je organizovala osnovnu dvodnevnu obuku za 23 novinara i novinarku iz cijele BiH.

II.2.2. Podrška ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja tokom i nakon rata

Podrška ženama i djevojčicama žrtvama seksualnog nasilja tokom i nakon rata i žrtvama torture nastoji se ostvariti kroz poboljšanje pravnog okvira i mehanizama za ostvarivanje prava žrtava, te dostupnost kompenzacija i beneficija. Preživjele žrtve uglavnom ne ostvaruju svoja prava na naknadu za pretrpljenu štetu kroz krivični postupak. Sudovi i tužilaštva najčešće preusmjeravaju žrtve na građanske parnice, umjesto da se dosuđivanjem naknade štete bave u krivičnom postupku, u skladu sa postojećim zakonskim osnovom. To dovodi do situacije da se preživjeli odriču svojih osnovnih prava na naknadu, jer postupci ostvarivanja naknade u građanskoj parnici podrazumijevaju otkrivanje njihovih identiteta, koji su često zaštićeni tokom krivičnih postupaka. Pored toga, građanska parnica proizvodi dodatne finansijske troškove koje mnoge žrtve nisu u mogućnosti platiti.

Prema Informaciji Gender centra RS o nalazima i preporukama **Studije o položaju srpskih žena žrtava ratnog zločina seksualnog nasilja u BiH**, koja je provedena 2014. godine iz sredstava FIGAP programa, ustanovljeno je sljedeće:

- Skoro 20 godina nakon rata, nema zvaničnih podataka u vezi sa brojem žena žrtava silovanja i torture. Broj silovanja koji se može dokazati i broj silovanja koja su se stvarno desila možda nikad neće biti poznati. Mnoge žene nikada nisu govorile o svom iskustvu ratnog silovanja, a

mnoge će zauvijek ćutati jer se osjećaju stigmatizovano i osramoćeno, te nemaju ni porodičnu, ni institucionalnu podršku da progovore. Veliki broj žena koje su bile žrtve ratnog silovanja su se preselile u zemlje širom svijeta.

- Različiti izvori su saglasni u vezi sa nekoliko važnih tačaka: (1) masovno silovanje obuhvatalo je nekoliko hiljada žrtava; (2) bilo je dosta slučajeva silovanja djevojčica od 7 do 14 godina starosti; (3) silovanje je često počinjeno u prisustvu žrtvinih roditelja/djece i uopšteno žrtva silovanja je silovana od strane nekoliko napadača.

Nadležne institucije, međunarodne i nevladine organizacije u BiH su prethodnih godina provodile aktivnosti i inicijative na definisanju stvarnih potreba preživjelih žrtava, unapređenju pravnog i institucionalnog okvira, te mehanizama za ostvarivanje prava preživjelih uključujući kompenzacije i beneficije koje im pripadaju. **Usklađivanjem postojećeg i donošenjem novog zakonodavstva** u skladu sa međunarodnim standardima nastojao se unaprijediti pristup ostvarivanju prava žrtava ratnih zločina seksualnog nasilja i torture, uključujući pravo na kompenzaciju i rehabilitaciju.

Međutim, UN CEDAW Komitet je u zaključnim komentarima i preporukama za BiH iz 2013. godine skrenuo pažnju na sporost u rješavanju većine problema preživjelih žrtava seksualnog nasilja tokom rata u BiH, ukazujući na neusklađenost krivičnog zakonodavstva u BiH sa međunarodnim standardima, te nedovoljno provođenje strategija, akcionih planova i programa usmjerenih na zaštitu preživjelih žrtava i svjedoka. Ove preporuke uvrštene su u AP UNSCR 1325. ARS BiH, MLJPI je 2015. godine izradila **“Informaciju Bosne i Hercegovine za UN CEDAW”** koju je usvojilo VM BiH, a koja, između ostalog, sadrži i detaljan odgovor na navedene preporuke CEDAW Komiteta vezane za pitanja preživjelih žrtava seksualnog nasilja:

- Usvojene su **izmjene i dopune Krivičnog zakona BiH**¹⁷ kojima je definicija seksualnog nasilja kao ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti usklađena sa standardima međunarodnog krivičnog prava i sudskom praksom međunarodnih sudova i tribunala. Prema preporukama Komiteta UN-a protiv mučenja, iz definicije ovog kaznenog djela uklonjen je uvjet „upotrebe sile ili prijetnje direktnim napadom“ kod prisiljavanja druge osobe na seksualni odnos, silovanje i druge oblike teškog seksualnog nasilja. Ovaj zakon primjenjuje se u svim predmetima ratnih zločina, bez obzira pred kojim pravosudnim organom se postupak vodi.
- Donošenjem **Zakona o dopuni Krivičnog zakona FBiH**¹⁸ iz 2014. godine, te **Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona FBiH**¹⁹ iz 2016. godine propisana je definicija krivičnog djela iz mržnje, te odgovarajuće kazne zatvora za kvalificirane oblike kaznenih djela ubojstva, teške tjelesne ozljede i silovanja počinjenih iz mržnje i krivičnog djela oštećenje tuđe stvari. Također, **Krivičnim zakonikom RS**²⁰ propisane su novčane kazne ili kazne zatvora do tri godine za bilo kakvo pozivanje, izazivanje ili podsticanje na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, spola, seksualnog opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina. Sudska praksa i kaznena politika **Apelacionog suda Brčko distrikta BiH** su usklađene sa Krivičnim zakonom BiH i međunarodnim standardima, uključujući pojam silovanja, kao i ratni zločin protiv čovječnosti.

¹⁷ „Službeni glasnik BiH“, broj 40/15

¹⁸ „Službene novine Federacije BiH“, br. 76/14

¹⁹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 46/16

²⁰ „Službeni glasnik Republike Srpske broj: 64/17

- S ciljem osiguranja ujednačenog pristupa pravnoj pomoći, 2016. godine usvojen je **Zakon o pružanju besplatne pravne pomoći BiH**²¹. Ovim zakonom se propisuju oblici ostvarivanja besplatne pravne pomoći, subjekti za pružanje i korisnici besplatne pravne pomoći, uslovi i način za njeno ostvarivanje, finansiranje i kontrolu, kao i nadzor nad provođenjem ovog zakona. Također, u RS i u osam (od ukupno deset) kantona u FBiH usvojeni su zakoni o besplatnoj pravnoj pomoći. Pri Apelacionom sudu BD BiH se primjenjuje Zakon o kancelariji za pravnu pomoć. U skladu sa navedenim zakonima, besplatna pravna pomoć pruža se u upravnim postupcima i sporovima, prekršajnom, parničnom i izvanparničnom postupku, te izvršnom i kaznenom postupku. Besplatnu pravnu pomoć ostvaruju, prema određenim kriterijima, sve osobe bez obzira na ispunjavanje uvjeta sadržanih u ovim propisima, uključujući i žrtve rodno zasnovanog nasilja, te druge ugrožene grupe osoba, kao što su preživjele žrtve seksualnog nasilja tokom rata u BiH. Ovi propisi sadrže odredbe o zabrani diskriminacije nad korisnicima pomoći po bilo kom osnovu, te definiraju i oblike pravne pomoći.
- Provođenje državne **Strategije za rad na predmetima ratnih zločina** pomaže u rješavanju predmeta koji uključuju seksualno nasilje tako što osigurava da se teret procesuiranja raspodjeli između pravosuđa na državnom nivou i u entitetima, odnosno u kantonima, ukoliko se radi o Federaciji BiH. Pred Sudom BiH, koji je prema Strategiji nadležan za procesuiranje najsloženijih predmeta, trenutno se vode postupci u određenom broju predmeta iz ove kategorije, dok je značajan broj nezavršenih predmeta još uvijek u fazi istrage pred Tužilaštvom BiH. U 2016. godini zabilježen je porast broja završenih predmeta u odnosu na prethodne godine, a što je rezultat značajnog povećanja broja optužnica za ratne zločine sa elementima seksualnog nasilja. O tome svjedoči podatak da je u 2011. godini broj procesuiranih lica iznosio 13, u 2016. godini taj broj se povećao na 22, dok su u februaru 2017. pred Sudom BiH bili u toku krivični postupci u 46 predmeta, u kojima se optuženi terete za krivična djela sa elementima seksualnog nasilja počinjenog u ratu.
- U Tužilaštvu BiH 2016. godine bilo je neriješeno ukupno 181 najsloženijih predmeta ratnih zločina u fazi prijave i 147 predmeta ratnih zločina u fazi istrage. Iste godine pred Sudom BiH vođen je 61 postupak u najsloženijim predmetima ratnih zločina. Od početka rada Suda BiH (2002.godine) pa do kraja 2016. godine pred ovim sudom pravosnažno su okončani postupci protiv ukupno 70 lica (od čega 67 muškaraca i tri žene) za krivična djela ratnog zločina sa elementima seksualnog nasilja počinjenog nad ženama. Od tog ukupnog broja, za 53 lica (51 muškarac i dvije žene) donesene su osuđujuće presude, dok je 17 lica (16 muškaraca i jedna žena) oslobođeno od optužbi. Osuđenim licima izrečene su kazne zatvora/dugotrajnog zatvora u ukupnom trajanju od 695 godina.
- Novi **Zakon o programu zaštite svjedoka BiH**²² donesen je 2014. godine s ciljem da se osigura efikasna zaštitu svjedoka prije, tokom i nakon krivičnog postupka, kako bi im se omogućilo slobodno i otvoreno svjedočenje. Zakon se primjenjuje samo u postupcima pred Sudom BiH, te kroz taksativno navođenje krivičnih djela kod čijeg dokazivanja se može primjeniti program zaštite svjedoka. Program se primjenjuje samo prema onim svjedocima koji su zbog svog svjedočenja izloženi ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, njihovu slobodu i imovinu. Odluku da neki svjedok uđe u program zaštite svjedoka donosi posebna Komisija za primjenu programa, koju čine sudija Krivičnog odjeljenja Suda BiH, tužilac Tužilaštva BiH i načelnik Odjeljenja za zaštitu svjedoka Državne agencije za istrage i zaštitu, dok je za

²¹ „Službeni glasnik BiH“, broj 83/16

²² „Službeni glasnik BiH“, broj 36/14

organizaciju i provedbu programa zaštite na operativnom nivou zaduženo Odjeljenje za zaštitu svjedoka.

- **Odjeli za podršku svjedocima** uspostavljeni su u sljedećim institucijama: Sudu BiH, Tužiteljstvu BiH, okružnim tužilaštvima i okružnim sudovima u RS, kantonalnim sudovima i tužiteljstvima u FBiH²³, te Osnovnom sudu BD BiH. U odjelima za podršku svjedocima zaposleni su psiholozi koji pružaju psihosocijalnu, informativnu i organizacijsku podršku i pomoć svjedocima prije, tokom i nakon sudskih postupaka (uključujući žrtve ratnih zločina, nasilja u porodici i dr.). Administrativno osoblje i psiholozi koji se angažuju na predmetima ratnih zločina u RS počeli su sa radom u 2014. godini. Primjer dobre prakse je rad Okružnog suda u Banja Luci u kojem je formiran poseban Odjel za podršku svjedocima, koji ima zaposlenog diplomiranog psihologa i pruža psihološku podršku svjedocima svih krivičnih djela tokom suđenja, te psihološku pripremu za svjedočenje, te savjetovanje nakon svjedočenja. Prioritet u radu Odjela su svjedoci na predmetima ratnih zločina i maloljetnici, naročito žrtve seksualnog nasilja.
- S ciljem stvaranja mreže za podršku žrtvama i svjedocima u predmetima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih krivičnih djela, u osam od deset kantona u FBiH, potpisani su i protokoli o međusobnoj saradnji mjerodavnih ministarstava, institucija i nevladinih organizacija u pružanju sveobuhvatne i učinkovite podrške žrtvama i svjedocima u slučajevima ratnih zločina, seksualnog nasilja i drugih oblika kaznenih djela. Uspostavljanjem mreža omogućen je bolji pristup informacijama i upoznavanje s koracima, procedurama, te vrstom podrške koju žrtve i svjedoci mogu dobiti od potpisnika Protokola. U BD BiH je 2013. godine usvojen **Poslovnik o primjeni mjera zaštite svjedoka**²⁴ i **Uputstvo** koji se odnose na zaštićene svjedoke i svjedočenja uz pomoć tehničkih uređaja, dok se adekvatna obeštećenja obezbjeđuju kroz redovan sudski postupak.
- **Centar za edukaciju sudaca i tužitelja u FBiH** priprema i realizuje godišnji Program početne obuke i program stručnog usavršavanja sudaca i tužitelja, koji uključuje i obuke o postupanju u predmetima ratnih zločina silovanja i seksualnog zlostavljanja, te je izrađen priručnik „Ratno seksualno nasilje“. U okviru ove obuke obrađuju se teme vezane za međunarodni i domaći pravni okvir i procedure, multidisciplinarni pristup zaštiti žrtava i svjedoka, sudsku praksu i dostignuća, te psihosocijalne aspekte, traumu, sekundarnu viktimizaciju i dr. **Centar za edukaciju sudija i tužilaca RS** je u 2014. godini realizovao obuke za sudije i tužioce o mjerama zaštite i pružanje podrške za svjedoke. 2014. godine objavljen je Priručnik „Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH“ sa praktičnim preporukama za primjenu u sudskoj praksi.²⁵

MLJPI BiH je izradilo **Prijedlog Programa za žrtve ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture i njihove obitelji u BiH (2013-2016)**, koji je imao za cilj da osigura mjere za potpunu zaštitu i podršku žrtvama (uključujući psihološku podršku i zdravstvenu zaštitu). Međutim, iako je Program predstavljao sveobuhvatan okvir sa jasnim ulogama svih institucija sistema za rješavanje ove problematike, Vijeće ministara BiH ga nije usvojio jer nije dobio podršku svih nivoa vlasti u BiH. Nadalje, do sada nije usvojena ni **Strategija tranzicijske pravde, niti Zakon o pravima žrtava torture u BiH**, a isti su više puta bili uvršteni u programe rada VM BiH. Pitanja žrtava

²³ Kantonalni sud u Sarajevu (uključuje i Općinski sud), Kantonalno tužiteljstvo u Sarajevu, Kantonalni sud u Novom Travniku, Kantonalno tužiteljstvo SBK, Kantonalni sud i Kantonalno tužiteljstvo u Bijaču, Kantonalno tužiteljstvo HNK/Ž, Mostar (uključuje i Sud), Kantonalni sud u Zenici, Kantonalno tužiteljstvo ZE-DO kantona, Kantonalno tužiteljstvo Tuzlanskog kantona

²⁴ "Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj: 5/13

²⁵ Priručnik „Sudska razmatranja slučajeva nasilja u porodici u BiH, 2014; dostupno na: <http://bit.ly/2fuqY1>, pristupljeno:?

torture i civilnih žrtava rata u pogledu ostvarivanja jednakog statusa i pristupa pravima i zaštiti se regulišu na nivou entiteta RS i FBiH, te nivou BD BiH i njihov pristup pravima ovisi o mjestu prebivališta. Vlada RS je u 2016. godini predstavila **Prednacrt zakona o žrtvama ratne torture RS**, kojim se namjerava riješiti status i osigurati socijalna pomoć preživjelima, uključujući žene žrtve seksualnog nasilja u ratu. Očekuje se da zakonodavna procedura bude završena tokom 2017. godine.

Na nivou BiH ne postoji integrisani zakon kojim se reguliše **ostvarivanje prava preživjelih, davanje odštete, rehabilitacija, te pristup žrtava uslugama** bez obzira na prebivalište. Ova pitanja regulisana su na nivou entiteta i Brčko Distrikta. U BiH ne postoji fond za naknadu štete ili drugi mehanizmi obeštećenja za žrtve krivičnih djela u slučajevima gdje počinitelji nisu u mogućnosti da plate štetu.

- Evidentirane su odluke sudova u BiH o dodjeljivanju novčane kompenzacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja u krivičnim postupcima. Međutim, zahtjevi za naknadu nematerijalne štete podliježu zastari, te takvi zahtjevi mogu biti upućeni isključivo prema počiniteljima, a ne prema državi ili entitetima, eliminišući time supsidijarnu odgovornost države za naknadu počinjene štete. Većina žrtava i dalje traži naknadu štete u odvojenim parničnim postupcima pred lokalnim sudovima koji ne primjenjuju iste standarde, niti imaju adekvatne kapacitete za zaštitu svjedoka. Kada traže odštetu pred parničnim sudovima, žrtve podnose sav teret dokazivanja, moraju angažirati advokata i odgovorne su za plaćanje sudskih troškova.
- **Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata u Republici Srpskoj**²⁶ ne prepoznaje osobe koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje, kao posebnu kategoriju civilne žrtve rata. Prava po ovom zakonu imaju osobe koje su zbog nasilja za vrijeme trajanja rata pretrpjele tjelesna oštećenja od najmanje 60%, uključujući silovanje. Vlada i Narodna skupština RS usvojile su 2015. godine **Informaciju GCRS o nalazima i preporukama studije o položaju srpskih žena žrtava ratnog zločina seksualnog nasilja u BiH**²⁷. Značaj ove Informacije je što je prvi put u najvišem zakonodavnom organu RS razmatrana ova problematika i ukazano na položaj žena žrtava rata, te nedostatke u zakonodavstvu i praksi. Date su konkretne preporuke za djelovanje nadležnih organa vlasti, koje je usvojila Narodna skupština RS. Osnovano je prvo Udruženja žena žrtava rata u RS, koje sada ima status udruženja od posebnog interesa. Republički centar za istraživanje rata i ratnih zločina i traženje nestalih je sproveo poseban program za psihosocijalno osnaživanje ove kategorije žena, pod nazivom „Snaga je u nama“.
- U Federaciji BiH, prava preživjelih žrtava na materijalnu odštetu se ostvaruju u skladu sa odredbama **Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH**²⁸. Ovaj zakon priznaje status posebne kategorije civilne žrtve rata žrtvama silovanja i seksualnog zlostavljanja i propisuje obavezu da dokažu da su pretrpjeli seksualno nasilje tokom rata, ali ne i dokaz o tjelesnom oštećenju. **Izmjenama i dopunama ovog Zakona**²⁹, koje su usvojene 2016. godine, uvedena je nezavisna stručna komisija zadužena za izdavanje potvrda preživjelima.
- Mjesečno lično novčano primanje preživjelih žrtvaseksualnog nasilja iznosi 70% mjesečnog iznosa lične invalidnine ratnog vojnog invalida prve grupe, odnosno, jednako je iznosu koji pripada civilnoj žrtvi rata prve grupe. Za ostvarivanje ovog prava nije potrebno da se provodi

²⁶ „Službeni glasnik RS“ broj 25/93; 32/94; 37/07; 60/07, 111/09 i 118/09

²⁷ Zaključak Narodne skupštine Republike Srpske br. 02/1-021-492/15, od 21.04.2015. godine (“Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 32/15).

²⁸ „Službene novine Federacije BiH“, broj 36/09, 54/04, 39/06, 14/09 i 45/16

²⁹ „Službene novine Federacije BiH“, broj 45/16

sudski postupak ili da postoji presuda, već se ostvarivanje prava dokazuje činjenicom da se ratno silovanje dogodilo. Finansiranje odšteta je participativno, tako da FBiH obezbjeđuje 70%, a kantoni 30% potrebnih sredstava, čime je osigurana redovna i jednaka zaštita i podrška žrtvama u svim dijelovima ovog entiteta. Prema podacima Federalnog ministarstva rada i socijalne politike pravo na ova primanja je ostvarilo 884 korisnika, a zaključno sa januarom 2017. godine ovih korisnika je bilo 890.

- U skladu sa **kantonalnim propisima** osobe koje su preživjele seksualno nasilje se smatraju posebnom kategorijom civilnih žrtava rata, te pored prava na mjesečno lično novčano primanje imaju i ostala prava koja uključuju: zdravstvenu zaštitu, psihološku pomoć, pomoć u troškovima liječenja i nabavci ortopedskih pomagala, profesionalnoj rehabilitaciji, prekvalifikaciji i dokvalifikaciji, te u nekim kantonima i prioritet u zapošljavanju, prioritarno stambeno zbrinjavanje, te pravnu pomoć.
- Izmjenama i dopunama **Odluke o zaštiti civilnih žrtava rata u BD BiH** iz 2015. godine, ukinuta je ranija diskriminatorna odredba kojom se status preživjelog seksualnog nasilja priznavao samo onima koji su pored dokaza o tjelesnom oštećenju mogli dokazati da je počinitelj pronađen i osuđen. Sadašnje odredbe su manje restriktivne i priznaju psihičku ozljedu kao osnovu za status, ali zahtijevaju potvrdu da je žrtva pretrpjela seksualno nasilje i medicinski dokaz o trajnoj psihičkoj traumi koje izdaje nezavisna stručna komisija. U vrijeme izrade ovog izvještaja, komisija još nije bila počela s radom.
- U oba entiteta, civilne žrtve rata, uključujući preživjele ratnog seksualnog nasilja, nastavljaju da se suočavaju sa različitim tretmanom u odnosu na ratne vojne invalide. Ovo se manifestuje u znatno nižim naknadama – često u iznosu od 70% od maksimalne mjesečne naknade za ratne vojne invalide. Ne može se zanemariti i utjecaj stigme na sveukupna nastojanja da se pruži pomoć i podrška preživjelim.

UN agencije u BiH (UNDP, UNFPA, UN WOMEN i IOM) su, u saradnji sa institucijama BiH, entiteta i Brčko distrikta BiH, izradile zajednički program podrške pod nazivom „**Traženje zaštite, podrške i pravde za preživjele žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba u BiH**“ (2014-2017.). U okviru programa provedena su i istraživanja „Socijalna i ekonomska prava preživjelih seksualnog nasilja tokom rata u BiH“ i „Stigmatizacija osoba koje su preživjele seksualno nasilje u konfliktu u BiH“. Pokrenuta je izrada zakonskih i podzakonskih rješenja, podržano ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena, te urađene sektorske analize kapaciteta institucija, pružalaca usluga žrtvama, u oblasti zdravstvene, socijalne zaštite, besplatne pravne pomoći, obrazovanja, rada i zapošljavanja. U saradnji entitetskih ministarstava zdravstva i UNFPA izrađeni su resursni paketi za podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja u zdravstvenom sektoru u FBiH i RS koji uključuju i postupanje sa žrtvama koje su preživjele seksualno zlostavljanje i silovanje tokom rata.

Povodom 19. juna, Međunarodnog dana borbe protiv seksualnog nasilja u ratu, donesena je **Deklaracija Međureligijskog vijeća** o suzbijanju stigmatizacije osoba koje su preživjele seksualno nasilje u ratu u BiH, koju su potpisali predstavnici svih vjerskih zajednica u BiH, te na taj način iskazali svoju opredijeljenost i posvećenost ovim pitanjima, pozivajući sve građane, lokalne zajednice i javne ustanove da ne diskriminiraju, ne odbacuju, ne sputavaju niti stigmatiziraju osobe koje su preživjele seksualno nasilje u ratu.

Nevladine organizacije u BiH kao što su „Vive Žene“ Tuzla, „Medica“ Zenica i druge nevladine organizacije pružaju **psihološku i pravnu podršku žrtvama ratnog silovanja**, seksualnog zlostavljanja i torture. Program podrške obuhvata psihoterapijski tretman, socijalno - pravno savjetovanje, te davanje nalaza i mišljenja za ostvarivanje prava na status civilne žrtve rata.

„Fondacija lokalne demokratije“ pruža pravnu pomoć žrtvama i svjedocima prije, tokom i nakon suđenja kao i prilikom regulisanja statusnih pitanja. Psihološka podrška postoji i u okviru Centara za mentalno zdravlje (CMZ), ali kapaciteti CMZ-a su nedovoljni i dostupnost njihovih usluga je ograničena na veće gradove. Izvještaji NVO-a potvrđuju da su potrebe na terenu znatno veće i složenije, ali da postoji niz prepreka za pružanje adekvatne pomoći i podrške. Veliki broj žrtava živi u udaljenim zajednicama i nisu u mogućnosti redovno dolaziti na tretman i tražiti ostvarivanje svojih prava. Jedan od pozitivnih primjera je program Gender centra RS podržan iz sredstava FIGAP programa: **„Ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena žrtava rata i žena iz marginalizovanih grupa u opštini Bratunac“** kroz koji je direktnu podršku dobilo 26 žena.

Ostvarivanje prava i zvaničnog statusa za sve preživjele žrtve silovanja i torture podrazumijeva postojanje **multisektorskog pristupa, koordinacije i institucionalnih mreža** podrške na čijem uspostavljanju se radilo u proteklom periodu u okviru različitih inicijativa, programa i projekata. Cilj je bio unaprjeđenje statusa i položaja svih žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata, uključujući suzbijanje stigme, davanje odštete, rehabilitaciju, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. Umrežavanjem i koordinacijom ključnih aktera – centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, nadležnih općinskih službi, te nadležnih kantonalnih i entitetskih ministarstava, se postiže efikasnije provođenje svih praktičnih mjera od strane uključenih institucija i organizacija, a koje su usmjerene na ostvarivanje osnovnih ljudskih prava svih žena žrtava ratnog silovanja i torture. Umrežavanje i koordinacija u radu osigurava se potpisivanjem sporazuma o saradnji između relevantnih institucija, ustanova i nevladinih organizacija.

- U okviru projekta **„Osiguranje pristupa pravdi za svjedoke/žrtve kroz jačanje postojećih i uspostavljanje novih mreža podrške svjedocima u BiH“ (2015-2017.)**, koji finansira EU, a provode NVO-e „Vive Žene“ Tuzla „Medica“ Zenica, „Udružene žene“ i „ACED“ Banja Luka, formirano je 11 mreža nadležnih institucija u kantonima FBiH, regijama RS-a i Brčko distriktu BiH. Tokom 2016. godine održana su ukupno 22 sastanka mreža i potpisani protokoli o saradnji. U.G. „Vive Žene“ Tuzla i Sudska policija FBiH su potpisale Sporazum o saradnji. To je doprinijelo boljoj saradnji i koordinaciji nadležnih institucija i organizacija u okviru pružanja pomoći žrtvama/svjedocima. Pored toga, provedene su edukacije za 20 grupa i 328 profesionalaca iz različitih institucija za podršku svjedocima/žrtvama. U cilju obilježavanja 26. juna - Međunarodnog dana podrške žrtvama torture, u 16 gradova širom BiH, organizovane su ulične akcije sa različitim sadržajima, podjela promotivnih materijala, okrugli stolovi, radni sastanci, medijska gostovanja i sl.
- Prema izvještajima NVO-a, edukacija profesionalaca se pokazala vrlo korisnom jer je obuhvatila stručnjake različitih stručnih profila, iz različitih institucija na nivou kantona, regija i Brčko distrikta BiH i doprinijela je boljem međusobnom povezivanju i saradnji, te razumijevanju okvira djelovanja svih relevantnih institucija i pojedinaca. U okviru provođenja edukacija uspostavljena je saradnja sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem (VSTV).

Sve edukativno-promotivne aktivnosti doprinijele su jačanju svijesti i kapaciteta stručne i šire javnosti o neophodnosti učinkovitijeg pružanja usluga žrtvama i svjedocima seksualnog nasilja i torture.
- Međunarodna nevladina organizacija „TRIAL International“, koja se bavi pružanjem pravne podrške, podnijela je u januara 2017. godine predstavku pred CEDAW Komitetom u ime preživjele ratnog silovanja, državljanke BiH. U istoj se od BiH zahtijeva procesuiranje i adekvatno kažnjavanje odgovornih, formalno priznanje statusa civilne žrtve rata, kao i osiguranje drugih mjera reparacije. MLJPI BiH je, putem Ministarstva vanjskih poslova BiH, dobilo ovu predstavku sa zahtjevom CEDAW Komiteta da Bosna i Hercegovina do 05. oktobra 2017. dostavi informacije i zapažanja o prihvatljivosti i meritumu navoda iznesenih u predstavci. U toku je prikupljanje relevantnih informacija za odgovor CEDAW Komitetu.

Sve prethodno navedeno i dalje upućuje na neophodnost daljeg razvijanja sveobuhvatnog pristupa unaprjeđenju statusa i položaja svih žena žrtava seksualnog nasilja tokom rata, uključujući suzbijanje stigme, davanje odštete, rehabilitaciju, te pristup žrtava uslugama bez obzira na prebivalište. Važno je naglasiti i činjenicu da još uvijek ima žrtava koje nisu potražile pomoć, te da posebno treba obratiti pažnju na pitanje pristupa i podrške ovoj posebno osjetljivoj kategoriji.

II.2.3. Smanjenje opasnosti od mina

Smanjena opasnost od mina je treći srednjoročni cilj AP UNSCR 1325, koji bi trebao da doprinese većem stepenu sigurnosti građanki i građana u Bosni i Hercegovini. Aktivnosti koje su definisane za postizanje ovog cilja bile su usmjerene na rodni aspekt u određenim segmentima protuminskog djelovanja.

Prema posljednjim zvaničnim podacima BHMAC-a, trenutna veličina minski sumnjive površine u BiH iznosi 1.091 km² ili 2,2% u odnosu na ukupnu površinu BiH. Kroz operacije sistematskog izviđanja definisano je 8.638 sumnjivih mikrolokacija na kojima je, procjenjuje se, zaostalo oko 80.000 mina i eksplozivnih sredstva zaostalih iz rata (ESZR). U bazi podataka (BHMAIS) trenutno je registrovano 20.220 zapisnika minskih polja.

Podaci o žrtvama mina se vode u bazi podataka BHMAIS i razvrstavaju se po spolu, vrsti povrede, starosnim grupama i sredstvima koja su izazvala nesreću. Od 1992. godine, od mina/kasetne municije/ESZR stradalo je 8.358 osoba, od čega je 608 žena (9,5%). U poslijeratnom periodu stradalo je ukupno 1735 osoba, od čega je 164 osoba ženskog spola (9,51%) i 249 djece (14%). Od 1996. godine, prilikom obavljanja poslova humanitarnog deminiranja stradala su 123 deminera, od čega 74 smrtno.

U 2014. godini registrovano je osam minskih i 1 deminerska nesreća, pri čemu je stradalo 18 osoba muškog pola, od čega šeset osoba smrtno. U 2015. godini u BiH je registrovana jedna minska nesreća u kojoj je smrtno stradala jedna osoba muškog spola. Tokom 2016. godine stradalo je 12 osoba, od čega šest osoba smrtno. U 2017. godini je stradalo pet osoba, od čega dvije osobe smrtno. Od navedenog broja stradalih iz 2017. godine jedna povrijeđena osoba je ženskog spola.

I pored znakova minskog upozoravanja, zbog loše ekonomske situacije u zemlji, stanovništvo BiH svjesno ulazi u sumnjive rizične površine zbog prikupljanja ogreva ili sakupljanja sekundarni sirovina. Npr. u 2014. godini, dvije osobe su stradale sakupljajući sekundarne sirovine, osam osoba je stradalo prikupljanjem ogrijevnog drveta, tri osobe su povrijeđene aktiviranjem protiv-tenkovske mine prilikom izvođenja građevinskih radova, a ostala tri lica su povrijeđena od ESZR prilikom rada na privatnim posjedima.

Realizacija strateških i operativnih ciljeva za **smanjenje opasnosti od mina** uključuje redukciju i eliminaciju rizika, odnosno smanjenje rizika na prihvatljiv nivo, uspostavljanje sigurnog okruženja za građane BiH, podsticaj održivog povratka, kao i socio - ekonomskog razvoja u lokalnim zajednicama, odnosno opštinama ugroženim minama/ESZR.

U sklopu aktivnosti upozoravanja na mine tokom 2014. godine, procijenjeno je da je eliminisana minska opasnost za oko 13.000 neposredno ugroženih građana koji će biti korisnici deminirane površine. U okviru II faze implementacije projekta „Land release”, koji se finansira iz sredstava EU (IPA 2011), uključen je dodatni aspekt koji obuhvata prikupljanje novih i provjeru raspoloživih podataka o žrtvama mina. Predstavnici BHMAC-a su aktivno participirali na radionicama u cilju

jačanja subkoordinacije u domenu problematike žrtava mina i drugih osoba sa invaliditetom. Međutim, osim razvrstavanja dijela statistike po spolu, nije bilo pokazatelja, niti inicijativa da se u dokumente BHMAC-a, programe mjera, analize, izvještaje, projekte i aktivnosti **uključi i gender komponenta, odnosno da se istima pristupa uzimajući u obzir različita iskustva, potrebe i interese žena i muškaraca**, bilo da se radi o pomoći žrtvama mina, porodicama stradalih ili korisnicima deminiranih površina.

Prema dostavljenim informacijama BHMAC-a za potrebe ovog izvještaja, jedan od projekata pomoći žrtvama od mina, pod nazivom: „**Alternativa žrtve je samostalnost**“, koji je implementirala organizacija amputiraca „UDAS“, uključivao je edukativni program za žene žrtve mina i žene nosioce domaćinstva gdje su članovi žrtve mina u cilju sticanja konkurentnosti na tržištu rada.

Povećanje svijesti i kapaciteta za smanjenje rizika od miniranih područja realizuje se kroz kontinuirane aktivnosti upozoravanja na mine sa osnovnim ciljem da kroz edukaciju, informisanje putem medija ili direktnim kontaktom sa rizičnim ciljnim grupama podigne svijest o opasnosti od mina, smanji mogućnost novih nesreća i ukaže na dugoročnost opasnosti od mina i eksplozivnih sredstava zaostalih iz rata (ESZR). Ove aktivnosti provode akreditovane organizacije za protivminsko djelovanje u BiH, uz stručni nadzor BHMAC-a. Postoje podaci o broju i profilu osoba koje su prošle edukaciju; kao što su učenici/e osnovnih i srednjih škola, stanovništvo ruralnih područja, povratnici/e, te osobe koje su posebno izložene riziku: lovci/ribari, skauti, građevinski radnici, šumari i poljoprivrednici. Dostavljeni podaci nisu razvrstani po spolu.

Međunarodne organizacije EUFOR i UNDP podržale su edukativne i promotivne aktivnosti koje je BHMAC organizovao u saradnji sa predstavnicima opštinskih vlasti, u kojima su registrovane minske nesreće, i nevladinim organizacijama. U izvještajnom periodu, provedene su kampanje upozoravanja na mine kroz izradu i distribuciju karata minske situacije, obuke za instruktore upozoravanja na mine za ukupno 41 polaznika., od čega je 8 žena. Osnovni kurs za deminiranje je završilo ukupno 28 žena, koje uglavnom rade kao medicinari. Distribirano je oko 12.000 promotivnih letaka i postera u ugroženim područjima širom BiH.

Iako postoji određeni napredak, evidentan je nedostatak rodno razvrstane statistike i analiza u aktivnostima protuminskog djelovanja, što je obaveza po Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH. To predstavlja jednu od prepreka za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u djelokrug rada BHMAC-a. Navedeno upućuje na nedostatak kapaciteta u BHMAC-u za provođenje obaveza iz ZoRS i AP UNSCR 1325 u BiH, te nedostatak interesovanja i podrške unutar rukovodećih struktura.

Potrebno je uložiti mnogo više napora na uvođenju rodno odgovornog pristupa aktivnostima smanjenja opasnosti od mina, uključujući socio-ekonomsku reintegraciju žrtava mina u društvo, te podsticanja razvoja i održivog povratka u ugroženim lokalnim zajednicama, što doprinosi stvaranju sigurnijeg okruženja za građane i građanke u BiH.

II.2.4. Dodatne (vanredne) aktivnosti u okviru Strateškog cilja 2: Odgovor na aktuelne sigurnosne prijetnje i izazove

II.2.4.1. Rodna ravnopravnost u uslovima prirodnih katastrofa (poplave u BiH)

Povećanje stepena ljudske sigurnosti, kao jedan od strateških ciljeva AP UNSCR 1325, otvorio je mogućnost da se sagledaju različiti aspekti svakodnevne sigurnosti građana i građanki u BiH, odnosno sigurnosnih prijetnji sa kojima se svakodnevno suočavaju, uključujući i nepredviđene situacije i pojave, kao što su prirodne katastrofe.

U maju 2014. godine Bosnu i Hercegovinu su zadesile poplave koje su pruzrokovale velike štete u pojedinim dijelovima države. Gender institucionalni mehanizmi u BiH su odmah reagovali na način da ukažu na složene i različite posljedice poplava na muškarce i žene, dječake i djevojčice, te da se gender aspekt uzme u obzir prilikom planiranja i sprovođenja intervencija sprečavanja i otklanjanja posljedica katastrofa.

Zbog vanredne situacija, ARS BiH, MLJPI BiH je uspjela iz sredstava FIGAP Programa izvojiti 30.000 KM za pomoć ženama, djeci i starim osobama u opštinama u BiH koje su najviše ugrožene poplavama: Doboju, Maglaju i Orašju. Pomoć se sastojala u nabavci najvažnijih potrebitina u skladu sa procjenom potreba (lijekovi, pelene, odjeća, hrana, higijenske potrebitine i sl.). Ova realokacija sredstava u okviru FIGAP programa odobrena je zahvaljujući adekvatnim obrazloženjima koja su imala uporište u strateškom cilju 2, AP UNSCR 1325.

Vanredne, ali blagovremene intervencije, uslijed poplava koje su zadesile BiH 2014. godine, predstavljaju primjer dobre prakse pravovremenog djelovanja na uključivanju rodne perspektive u akcije uklanjanja posljedica od poplava. To je inovativan primjer ovog tipa intervencija u regionu. Međutim, može se zaključiti da je u nedostatku regulatornog okvira i manjku ekspertize u oblasti roda i upravljanja katastrofama uticaj ovih intervencija, kada su u pitanju različite potrebe žena i muškaraca, dječaka i djevojčica bio ograničen.

Gender centar RS je odmah nakon poplava u maju 2014. godine izradio, i Vladi RS dostavio, **Akcioni plan za rodnu ravnopravnost u uslovima katastrofa u RS za period maj - decembar 2014**, u cilju sprovođenja specifičnih programa i mjera usmjerenih na ublažavanje i saniranje posljedica prirodnih katastrofa na višestruko marginalizovane grupe žena i muškaraca. Ovaj akcioni plan bio je prvi plan iz ove oblasti u regionu. Važno je naglasiti da su sve planirane aktivnosti bile sprovedene u bliskoj koordinaciji i saradnji sa nadležnim institucijama, organima lokalne samouprave, uključujući komisije za ravnopravnost spolova u gradovima i opštinama, te ženskim NVO-a. Sprovedene su sljedeće aktivnosti:

- Odmah nakon majskih poplava 2014. godine GCRS je, nakon izvršene analize potreba, koordinirao prikupljanje i distribuciju pomoći za ugroženo stanovništvo u Doboju, Šamcu, Modriči, Bijeljini i Zvorniku).
- Tokom cjelokupnog izvještajnog perioda, a naročito u periodu koji je uslijedio nakon poplava, GC RS je redovno izvještavao javnost, putem medija i društvenih mreža, o svim realizovanim humanitarnim aktivnostima, kako sopstvenim, tako i onim iniciranim i realizovanim od strane Vlade RS, ali i drugih institucija i NVO. Pored informisanja o humanitarnim akcijama i aktivnostima, prenesene su i sve druge informacije koje su mogle biti od koristi najugroženijim stanovnicima, kao i onima koji su bili zainteresovani za pružanje pomoći.
- S obzirom na izuzetno važnu ulogu medija i njihovog izvještavanja u trenucima katastrofa, GC RS je, u saradnji sa Organizacijom žena „Lara“ iz Bijeljine, a uz podršku Misije OSCE-a u BiH, inicirao sprovođenje **Rodno-osjetljive analize izvještavanja elektronskih i štampanih medija o poplavama i klizištima** na odabranom uzorku medijskih izvještaja. Na osnovu te

analize, GC RS je realizovao dvodnevnu radionicu za novinare pod nazivom “**Rod i katastrofa – ka rodno odgovornom izvještavanju**“. Na osnovu sprovedene analize i radionice za novinare, izrađene su smjernice za rodno odgovorno izvještavanje u katastrofama.

- U novembru 2014. je organizovano Savjetovanje za republičke organe i jedinice lokalne samouprave na kojem su predstavljene sprovedene aktivnosti Akcionog plana za rodnu ravnopravnost u uslovima katastrofa u RS. Predstavници lokalnih zajednica i civilnog sektora su razmijenili iskustva prilikom koordinisanja, organizovanja i prikupljanja urgentne pomoći ugroženim kategorijama stanovništva. Predstavljani su i **rodno osjetljivi indikatori** za praćenje uticaja katastrofa na stanovništvo. Ove indikatore je važno uzeti u obzir prilikom prikupljanja i analize podataka o posljedicama katastrofa po stanovništvo, privredu i poljoprivredu, zaštitu zdravlja i druge oblasti, radi efikasnijeg planiranja mjera za obnovu i oporavak. Istaknuta je važnost konsultacija i sa ženama i sa muškarcima u planiranju i sprovođenju intervencija sprečavanja i otklanjanja posljedica katastrofa. U protivnom, potrebe žena ostaju zanemarene, one gube resurse koje su koristile prije događaja, a njihove vještine i sposobnosti ostaju nedovoljno iskorištene. Ove konsultacije zahtijevaju proaktivan pristup i mjere.

Gender centar Federacije BiH, uz podršku Misije OSCE-a u BiH, u periodu oktobar – decembar 2014. godine, proveo je rodno osjetljivu analizu stanja nakon poplava u maju 2014. godine. Analiza je bila fokusirana na tri od sedam najugroženijih općina Federacije BiH: Žepče, Maglaj i Orašje. U ovim općinama već su postojale gender analize urađene tokom 2013. godine, koje su činile polazište za ocjenu gender uticaja poplava. Veliki izazov za ovakvu vrstu analize je nedostatak gender statistike na općinskom nivou, kao i nedovoljna ažurnost u evidentiranju specifičnih promjena izazvanih poplavom, kao što je, recimo, gubitak radnih mjesta po spolu.

- Analiza specifičnosti gender potreba i uticaja prirodne katastrofe, provedena u tri navedene općine u Federaciji BiH, pokazala je nepovoljan socio-ekonomski položaj žena u ovim lokalnim zajednicama, posebno imajući u vidu da se radi o uglavnom ruralnom stanovništvu (oko 80%) i velikom broju izuzetno siromašnih zajednica.
- Analiza je pokazala da su, u toku i neposredno nakon katastrofe, žene poduzetnice i poljoprivrednice pretrpjele velike ekonomske gubitke u vidu uništenog zemljišta, stoke i proizvoda u Žepču i Maglaju (npr. nasadi malina u općini Žepče), kao i štete uzrokovane poplavljenim frizerskim salonima, stomatološkim ordinacijama, trgovinama u vlasništvu žena u Orašju. Ustanovljen je rizik da žene ne dobiju prioritet u rekonstrukciji privrednih objekata i naknadi štete, jer se njihov prihod smatra sekundarnim u porodici. Međutim, na zahtjev Gender centra FBiH, u 2015. godini, u pozivu za dostavljanje zahtjeva za finansiranje iz Fonda za pomoć i oporavak od poplava Vlade FBiH u sektoru poljoprivrede, kao jedan od kriterija je bio i kriterij uključivanja žena.
- Gender centar Federacije BiH izradio je **Smjernice za interventno djelovanje Vlade FBiH u uslovima prirodnih katastrofa**, kako bi osigurao da interventna reakcija u najvećoj mogućoj mjeri bude rodno senzitivna.
- Preporuke za institucije Federacije proizašle iz ovog dokumenta su ukazale na važnost senzibiliziranja osoblja uključenog u programe rekonstrukcije i oporavka prema ranjivim grupama, kao što su žene na selu, osobe s invaliditetom, starije žene, samohrane majke, Romkinje, koje su najčešće žrtve višestruke diskriminacije.

Tokom obilježavanja Sedmice ravnopravnosti spolova, u martu 2015. godine, Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova PD PS BiH i Agencija za ravnopravnost spolova BiH, MLJPI BiH organizovale su **tematsku sjednicu „Rod i katastrofe“** tokom koje su predstavljeni rezultati intervencija i analiza gender institucionalnih mehanizama i nevladinih organizacija tokom poplava 2014. godine u BiH. Glavna poruka je bila da rodni pristup ima snagu da unaprijedi odgovor na posljedice katastrofa, jer je upravo neravnopravnost spolova uzrok veće ranjivosti žena u ovim uslovima. Žene pokazuju iznimne vještine i sposobnosti u neposrednom odgovoru na katastrofe, ali su često percipirane kao bespomoćne žrtve, te njihovi kapaciteti ostaju nevidljivi i nedovoljno iskorišteni.

Ove aktivnosti gender institucionalni mehanizama u BiH podstakle su i druge nadležne institucije da primjenjuju rodno-odgovoran pristup prilikom kreiranja programa i mjera za smanjenje rizika, zaštitu i spašavanje ljudi i materijalnih dobara u uslovima prirodnih i drugih nesreća. Npr. **Program razvoja sistema zaštite i spašavanja na nivou institucija i organa BiH, Ministarstva sigurnosti BiH**, koji je izrađen za petogodišnji period 2018-2022. godine, prepoznaje činjenicu da u BiH, koja je „*pretežno ruralna zemlja sa još uvijek izraženim tradicionalnim pogledima na ekonomsko-društvenu ulogu žene u funkciji očuvanja domaćinstva i zajednice, prirodne i druge nesreće nejednako pogađaju žene i muškarce.*“ Ovaj Program također naglašava da *“Humanitarna reakcija slijedi nakon što se izvrši analiza i procjena potreba ljudi, postojećih slabosti i sposobnosti u cjelini, uzimajući u obzir različite potrebe, interese, ranjivosti i sposobnosti žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, te različitih utjecaja katastrofa ili sukoba na iste.”*

Muškarci i žene imaju različite ali međusobno zavisne uloge u procesu preživljavanja u uslovima prirodnih katastrofa. Sama svijest o rodnim pitanjima ne može se svesti samo na brigu o ženama i djeci kao ranjivim grupama, već se moraju uzeti u obzir specifičnosti muškaraca i žena u kontekstu katastrofa i primjenjivati mjere koje su prilagođene opštim i specifičnim potrebama svih različitih grupa žena i muškaraca. Posebno je važno istaći i da rod nije determinanta isključivo ranjivosti, nego i sposobnosti za prevazilaženje posljedica rizika.

II.2.4.2. Rodna ravnopravnost u uslovima migrantske krize (pomoć sirijskim izbjegicama u Srbiji)

Izbjeglička kriza posljednjih godina predstavlja ozbiljan sigurnosni izazov za Evropu u godinama koje dolaze. Odbor Evropskog parlamenta za prava žena i jednakost spolova (FEMA) skrenuo je pažnju na potrebe žena i djece izbjegica koji pristižu u sve većem broju i čine više od 50% izbjegica i migranata. Oni su često žrtve fizičkog i psihičkog nasilja, prostitucije i krijumčara ljudima, a čine i najveći procenat onih koji nestanu tokom prebacivanja u Evropu.

Tokom priliva izbjegica iz Sirije u Srbiju i Hrvatsku, ARS BiH, MLJPI BiH je tokom 2015. godine ukazivala na posebne potrebe i ranjivost žena i djece tokom migracija, te na važnost ciljanih akcija i mjera njihove zaštite i integracije u društvo. Koordinacioni odbor za praćenje implementacije AP UNSCR 1325 je pokrenuo **akciju prikupljanja pomoći namijenjene sirijskim izbjeglicama na teritoriji Republike Srbije**. Pomoć koja je prikupljena ispred institucija zastupljenih u KO je u saradnji sa humanitarnom organizacijom Adra u Srbiji distribuirana izbjeglicama. Ovom skromnom akcijom prikupljanja pomoći Koordinacioni odbor je ukazao na činjenicu da migrantska kriza predstavlja novi sigurnosni izazov, posebno za žene i djecu, te da ovom pitanju treba posvetiti pažnju prilikom kreiranja budućih politika i mjera za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“.

II.2.4.3. Rodna ravnopravnost i upotreba malog i srednjeg naoružanja (SALW)

Ministarstvo sigurnosti BiH sudjeluje u programu **Mentorstvo za rodnu ravnopravnost** koji provodi Centar za kontrolu malog i lakog oružja Jugoistočne i Istočne Evrope (SEESAC) sa sjedištem u Beogradu. Na formalnim i neformalnim sastancima predstavnika MS BiH i savjetnika za rodna pitanja SEESAC-a razmatra se, između ostalog, provođenje definiranih ciljeva **Strategije za kontrolu malog oružja i lakog naoružanja u Bosni i Hercegovini (2016-2020)**, kroz prizmu rodne ravnopravnosti. Poseban naglasak se stavlja na aktivnosti u vezi sa zloupotrebom oružja u kontekstu rodno zasnovanog nasilja i različitim efektima koje upotreba malog i lakog oružja (SALW) ima po žene i muškarce. Tokom trajanja Programa mapirat se i razmatrati promjene koje je neophodne izvršiti u zakonodavnom i strateškom okviru kako bi se unaprijedila rodna osjetljivost mjera za kontrolu SALW-a. Ministarstvo sigurnosti je prikupilo podatke od svih nadležnih institucija i agencija, kao doprinos Bosne i Hercegovine izradi studije „**Rod i malokalibarsko oružje u Jugoistočnoj Evropi**“.

Prema ovoj studiji, muškarci čine apsolutnu većinu, kako među izvršiocima, tako i među žrtvama incidenta izvršenih vatrenim oružjem. Žene su uglavnom žrtve i veoma rijetko izvršioци. Imajući u vidu njihov mali udio među vlasnicima vatrenog oružja i izvršiocima incidenta vatrenim oružjem, žene nesrazmjerno češće nego muškarci bivaju žrtve. Dok su muškarci češće izloženi riziku od zloupotrebe vatrenog oružja od strane poznanika ili nepoznatih lica, ženama prijeti veća opasnost u porodičnom okruženju od njihovih intimnih partnera. Smatra se da prisustvo vatrenog oružja u kući drastično povećava rizike i vjerovatnoću smrtnog ishoda u slučajevima porodičnog nasilja kao i **rodno zasnovanog ubistva (femicida)**. Upotreba i zloupotreba malokalibarskog oružja usko su povezane sa specifičnim oblicima maskuliniteta u društvu, odnosno određenim ulogama, ponašanjima i očekivanjima koji se pripisuju muškarcima i koji podstiču rizično ponašanje. Također, iskustva nekih zemalja, kako je navedeno u Studiji, pokazuju da postoji jaka veza između uvođenja strožijih mjera kontrole malog i srednjeg naoružanja i smanjenja smrtnog ishoda u slučaju nasilja u intimnim partnerskim odnosima.

U Izvještaju Specijalne izjaviteljice UN-a o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posljedicama iz septembra 2016., predloženo je uspostavljanje Femicid watch-a (posmatračkog tijela za pregled ubistava žena) ili observatorija o nasilju nad ženama na nacionalnom/regionalnom/globalnom nivou. To podrazumijeva sistematsko prikupljanje, analizu i objavljivanje podataka o slučajevima femicida, koji su rasvrstani po godinama i državljanstvu žrtava, po spolu počinitelja, te pokazuju odnos između počinitelja i žrtve, kao i da se prikupljaju i objavljuju informacije o procesuiranju i kažnjavanju počinitelja.

S tim u vezi, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, MLJPI BiH je pokrenula inicijativu za formiranje **Posmatračkog tijela “Femicid Watch”** u BiH, s ciljem praćenja pojava femicida, kao najtežeg oblika nasilja nad ženama, uključujući prikupljanje i analiziranje podataka radi identifikovanja ključnih faktora rizika koji dovode do ubistava žena. Nedostatak podataka predstavlja veliku prepreku u prevenciji femicida u BiH. Detaljni podaci su neophodni kako bi se sagledale dimenzije problema, uspostavile studije početnog stanja, identifikovale grupe visokog rizika i usmjerile intervencije i prevencija tamo gdje su najpotrebnije, pratila promjena kroz vrijeme, prisupilo efikasnim intervencijama usmjerenim na zaštitu žrtava nasilja. Prikupljanje, analiza i razmjena relevantnih podataka je od ključnog značaja **za definisanje spektra rodno zasnovanog ubijanja sa njegovim različitim oblicima, uzrocima i posljedicama, te kreiranje efikasnih i koordiniranih mjera prevencije, istraga i procesuiranja ovih krivičnih djela.**

II.2.4.4. Rodna ravnopravnost i prevencija nasilnog ekstremizma

Ministarstvo sigurnosti u okviru provedbe **Strategije za prevenciju i borbu protiv terorizma (2015-2020)**, uz značajnu potporu OSCE-a, IOM-a, i drugih međunarodnih partnera provodi aktivnosti na jačanju svijesti o prijetnjama od nasilnog ekstremizma i terorizma, s posebnim naglaskom na poduzimanju preventivnih mjera s ciljem sprječavanja radikalizacije u društvu. U protekloj i tekućoj godini je održan veći broj radionica u Bosni i Hercegovini namjenjenih širim društvenim akterima, poput mladih, vjerskih zajednica, nevladinih organizacija, uključujući i ženske nevladine organizacije, akademsku zajednicu itd.

Jedan dio ovih radionica bio je isključivo posvećen rodnim aspektima ove pojave, dok se drugi, značajniji dio odnosio na sveobuhvatan pristup izazovima suzbijanja nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje i rodnu perspektivu. MS BiH će i u idućem razdoblju poticati veći angažman žena u prevenciji i borbi protiv terorizma. Značajna pozornost će biti posvećena pitanjima zlorabe žena i djece u nasilno ekstremističke i terorističke svrhe. Poseban fokus će biti na reintegraciji žena i djece povratnika s Iračkog i Sirijskog ratišta kao i na ostvarivanju komunikacije sa ženama koje se nalaze u tzv. zatvorenim radikalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. U tom cilju, MS BiH će pokrenuti odgovarajuće aktivnosti, u suradnji s međunarodnim partnerima, nevladinim sektorom, akademskom zajednicom i vjerskim zajednicama u BiH.

Pitanje uloga žena u kontekstu nasilnog ekstremizma i terorizma još još uvijek nije dovoljno istraženo područje. Uloga žene je povezana s rodnim predrasudama o njezinoj „prirodnoj“ ulozi majke i kućanice, kao njezinoj većoj sklonosti miru, dijalogu, nenasilju i suradnji. Primjeri u svijetu pokazuju, da upravo tu sliku „miroljubive žene“, odnosno njezinog nenasilnog karaktera, koriste terorističke skupine kako bi regrutirale žene u svoje organizacije.

Delegacija BiH pri Odboru stručnjaka za borbu protiv terorizma Vijeća Europe (CODEXTER) podržala je Izvještaj Izvjestiteljice Vijeća Europe za terorizam i gender pitanja sa prijedlozima da se da se u iduće dvije godine u prioritetne aktivnosti CODEXTER-a integrira rodna perspektiva kao i da se tokom 2018/19 organizira međunarodna Konferencija Vijeća Europe na tu temu.

O tome govori i posljednja Rezolucija UNSCR 2242, usvojena u oktobru 2015. godine, koja se odnosi na žene, mir i sigurnost sa akcentom na važnost integracije roda/gendera kao transferzalne teme u područjima i djelovanjima UN-a po pitanjima aktualnih globalnih sigurnosnih prijetnji i izazova, poput radikalnog ekstremizma i terorizma, povećanog broja izbjeglica i interno raseljenih osoba, posljedica klimatskih promjena, različitih pandemija itd. Ovom Rezolucijom se ukazuje na različite posljedice koje terorizam i nasilni ekstremizam mogu imati na ljudska prava žena i djevojčica, u pogledu njihovog zdravlja, obrazovanja i sudjelovanja u javnom životu, i kako su upravo žene i djevojčice česta meta terorističkih skupina. Osim UN R Rezolucije „2242“ i Akcioni plan Generalnog Tajnika UN-a za prevenciju nasilnog ekstremizma iz 2015. godine zahtijeva, između ostalog, integriranje rodne perspektive u sve aktivnosti koje imaju za cilj prevenciju nasilnog ekstremizma.

Imajući u vidu navedeno MS BiH će, uvažavajući međunarodne standarde i preporuke iz ove oblasti, nastaviti rad na primjeni sveobuhvatnog pristupa u kontekstu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma i terorizma, što uključuje saradnju i komunikaciju s Koordinacijskim odborom za praćenje provedbe UN Rezolucije 1325 i ostalih tematskih rezolucija UN-a o ženama, miru i sigurnosti u BiH, kroz pozivanje na zajedničkim sastanke, radionice, razmijenu iskustava i naučenih lekcija.

II.3. STRATEŠKI CILJ 3: Unaprijeđeni uslovi i pristup provedbi AP UNSCR 1325

Za **unaprijeđene uslova i pristupa provedbi AP UNSCR 1325**, kao javne politike na nivou BiH, nadležan je uglavnom Koordinacioni odbor za praćenje provedbe AP UNSCR 1325 i Agencija za ravnopravnost spolova BiH, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Ovaj strateški cilj uključuje dva srednjoročna cilja: **unaprijeđenje mehanizama i instrumenata za provedbu AP UNSCR 1325 i unaprijeđenje saradnje sa drugim akterima.**

II.3.1. Unaprijeđenje mehanizama i instrumenata za provedbu AP UNSCR 1325

Unaprijeđenje mehanizama i instrumenata za provedbu AP UNSCR 1325 podrazumijeva uspostavljanje djelotvornog mehanizma koordinacije provedbe AP, te rad na sistemskom uvođenju principa ravnopravnosti spolova u djelokrug rada nadležnih institucija zastupljenih u KO, kroz primjenu poznatih instrumenata kao što su: rodno odgovorne statistike, analize i mjere/smjernice, te rodno odgovorno budžetiranje.

Nakon usvajanja AP UNSCR 1325 za period 2014 - 2017. god. odlukom Vijeće ministara BiH imenovan je i dopunjen sastav **KO za nadzor nad provođenjem AP UNSCR u BiH**³⁰ koji čine predstavnici/e 19 nadležnih institucija i agencija na državnom i entitetskom nivou i jedne predstavnice nevladinog sektora. U sastavu KO zadržana je većina članova i članica koji su ispred nadležnih institucija bili zaduženi i za kreiranje i praćenje prvog AP UNSCR 1325. KO se redovno sastaje, nekoliko puta godišnje i učestvuje u većini promotivnih i drugih aktivnosti i događaja koje organizuje ARS BiH, MLJPI BiH ili druge institucije i organizacije. Nezavisna evaluacija, koja je provedena nakon isteka prvog AP, istakla je uspjeh ovog modela međuinstitucionalne saradnje, koji je prepoznat kako u BiH, tako i na regionalnom i međunarodnom nivou, te ključnu ulogu Agencije za ravnopravnost spolova BiH, MLJPI BiH koja rukovodi i koordinira procesom donošenja, implementacije i izvještavanja o provedbi Plana.

Pojedini članovi i članice su ujedno u sastavu Koordinacionog odbora za praćenje provedbe Gender akcionog plana BiH za period 2013 - 2017.god, što se pokazalo veoma korisnim jer prenose znanja, iskustva i prakse drugim institucijama koje su nosioci odgovornosti za pojedine oblasti GAP BiH.

Članovi i članice KO AP UNSCR 1325 sve više iniciraju promjene na uvođenju rodne perspektive u djelokrug rada institucija koje predstavljaju. Ovaj mehanizam koordinacije, zajedno sa ARS BiH, MLJPI BiH najzaslužniji je za napredak u razumijevanju ove problematike i sistemski pristup primjeni člana 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koji propisuje obaveze insttucija na svim nivoima vlasti. Članovi/ce KO aktivno učestvuju u izradi godišnjih operativnih planova i dostavljaju informacije za redovne godišnje izvještaje o provedbi AP. Po uzoru na ostale kolege i kolegice, novi članovi i članice KO su od početka veoma ozbiljno pristupili svojim obavezama po AP UNSCR 1325 u BiH.

U skladu sa ZoRS zaživjela je praksa donošenja internih akata (odluka, smjernica, preporuka) **o uvođenju konkretnih mjera za postizanje ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama.** Cilj ovih internih akata je veće obavezivanje institucija na provedbu AP UNSCR 1325 u BiH, kroz osiguranje jednakih mogućnosti i ravnopravnog tretmana bez obzira na spol, prevenciju i ukidanje svih oblika rodno zasnovane diskriminacije, te uvođenje posebnih privremenih mjera za povećanje učešća žena u sektorima odbrane i sigurnosti.

³⁰ „Službeni glasnik BiH“ broj 20/15, 55/16

Iako je vidan **napredak u sistemskom pristupu uvođenju ravnopravnosti spolova**, ovaj proces još uvijek nije ujednačen u svim nadležnim institucijama. Većina institucija i agencija donijele su mjere/smjernice za postizanje ravnopravnosti spolova u vidu odluke ili rješenja koje je potpisao ministar, odnosno direktor, a kako slijedi:

- **Ministarstvo odbrane BiH**, je još 2011. god. donijelo je Odluku kojom se sve organizacione jedinice obavezuju na realizaciju mjera iz AP UNSCR 1325 u BiH.
- **Ministarstvo sigurnosti BiH** usvojilo je Odluku kojom se definiraju aktivnosti u vezi sa primjenom ZoRS-a BiH i drugim aktivnostima u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova, garantiranja jednakih mogućnosti i ravnopravnog tretmana svih osoba bez obzira na spol;
- **Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)** donijela Odluku o pristupanju aktivnostima u cilju usklađivanja propisa iz nadležnosti SIPA-e sa ZoRS BiH i imenovanju kontakt osoba, te drugim aktivnostima u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova i garantiranja jednakih mogućnosti. S ciljem bolje primjene ove odluke izvršena je, 2016. godine, detaljna analiza stanja rodne ravnopravnosti u SIPA-i, koja je rezultirala usvajanjem Preporuka za postupanje, koje definišu konkretne mjere, aktivnosti i izvršioce. U februaru 2018. godine bit će sačinjen detaljan izvještaj o stepenu realizacije ovih preporuka u 2017. godini.
- **Granična policija BiH (GP)** je Odlukom direktora o provođenju aktivnosti u cilju usklađivanja propisa iz nadležnosti GP BiH sa ZoRS BiH definisala aktivnosti u cilju uređenja, promocije i zaštite ravnopravnosti spolova, garanciji jednakih mogućnosti i ravnopravan tretman svih zaposlenih bez obzira na spol.
- **Direkcija za koordinaciju policijskih tijela (DKPT)** donijela je Odluku o pristupanju aktivnostima u cilju usklađivanja propisa iz nadležnosti DKPT BiH sa ZoRS BiH.
- **I ostale agencije u sastavu Ministarstva sigurnosti** (Služba za poslove sa strancima, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova, Agencija za policijsku potporu/podršku i Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja), Federalno ministarstvo unutarnjih poslova, Policija Brčko Distrikta kao i svih 10 kantonalnih ministarstava unutarnjih poslova su osvojili interni pravno obavezujući akt s ciljem usklađivanja propisa iz svojih nadležnosti sa ZoRS u BiH i imenovanju kontakt osoba za rodna pitanja. Ministarstvo sigurnosti je u izvještajnom periodu iniciralo proces izrade ovih akata, te organizovalo tri radionice na kojima su izrađeni spomenuti akti za sve nivoe vlasti u BiH.
- **Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH** usvojilo je Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u BiH, po kojima se postupa u rješavanju ovih slučajeva na sudovima i tužilaštvima.

Također, **uvođenje afirmativnih mjera** u izvještajnom periodu dovelo je, u pojedinim institucijama, do konkretnih rezultata kada je u pitanju povećana zainteresiranost žena i veće uključivanje u oružane snage, policiju i mirovne misije, te različite nivoe odlučivanja. Primjer koji je već spomenut je afirmativna mjera koja se primjenjuje u MS BiH da se **broj potrebnih godina radnog iskustva za žene koje se prijavljuju u mirovne misije smanji sa 8 na 5 godina**, što je rezultiralo povećanjem broja žena u mirovnim misijama UN-a na 30% (povećanje za 6% u odnosu na 2014, te za oko 14% u odnosu na 2010.godinu).

MO BiH primjenjuje mjeru kojom nastoje, **prilikom svakog prijema kandidata u vojne snage, primiti 10% žena od ukupnog broja primljenih kandidata**, s tim da se prednost daje najuspješnijim kandidatima i kandidatkinjama u skladu sa listom uspješnosti. Tome doprinosi i

povećanje broja osoba ženskog spola koje se prijavljuju na oglase za prijem u OS BiH, što bi trebalo da vodi ka kontinuiranom povećanju broja žena u ukupnom broju pripadnika OS BiH. Nastavljene su već započete kadrovske politike s ciljem povećanja zastupljenosti policijskih službenica u agencijama za provođenje zakona u BiH. To podrazumijeva i određene afirmativne mjere, kao što je **Odluka direktora Granične policije BiH o prijemu kadeta sa 30% pripadnica ženskog spola, od ukupnog broja primljenih.**

Također, **Odluka direktora SIPA-e o prijemu novih izvršilaca** sadrži članove koji osiguravaju zabranu diskriminacije po bilo kojem osnovu, poštivanje transparentnosti, pravičnosti i istih mogućnosti u tretmanu za prijem u SIPA-u. Prilikom konkursne procedure primjenjuje se mjera da među nominovanim kandidatima bude izabrana bar trećina žena. U oglasima za prijem kadeta, kao i na internim oglasima za unapređenje navodi se posebni kriterij koji se odnosi na davanje prednosti ženama u slučaju ostvarivanja jednakih rezultata, odnosno jednakih kvalifikacija više kandidata. Sličnu Odluku primjenjuje i MUP RS da se prilikom prijema kadeta/kinja na Policijsku akademiju vodi računa da 25% kandidata koju prođu selekciju bude ženskog spola.

Jedna od pozitivnih intervencija koja doprinosi usklađivanju profesionalnog i porodičnog života policijskih službenica je donošenje **Odluke o izmjenama odluke o načinu i postupku ostvarivanja prava na naknadu za porodijsko odsustvo u institucijama BiH**³¹, koja se primjenjuje od 2015. godine. Po ovoj odluci, koja je usvojena nakon niza inicijativa, pojedinačnih pritužbi i zahtjeva, obračun i isplata naknade policijskim službenicama koje se nalaze na porodijskom odsustvu vrši se sa uključenim policijskim dodatkom na platu, što do tada nije bio slučaj.

Definisanju i donošenju navedenih konkretnih mjera doprinijela su zajednička nastojanja institucija da se prvo identificiraju prepreke za veće učešće žena u sektorima odbrane i sigurnosti, uključujući i donošenje odluka. Postignuto je veće razumijevanje da postoje strukturalne prepreke koje se odnose na stereotipe i predrasude u razumijevanju rodni uloga. One zahtijevaju strpljiv, sistemski i multidisciplinarn pristup, jer se radi o promjeni stavova, ponašanja i uvriježenih mišljenja. Međutim, prepoznavanje konkretnih prepreka i njihovo artikulisanje od strane samih žena, zaposlenih u institucijama sektora sigurnosti, pomoglo je u definisanju konkretnih mjera i inicijativa koje institucije poduzimaju u cilju prevazilaženja tih prepreka, kao što je, npr. prilagođavanje uslova za veće učešće žena na edukacijama i kursevima za sticanje različitih vještina, veće učešće žena u donošenju odluka (uključujući i učešće u različitim komisijama, odborima, radnim grupama, itd), prilagođavanje uniformi, kao i prostora u jedinicama oružanih snaga i policijskih stanica potrebama žena, itd.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH, MLJPI BiH pruža redovnu stručnu podršku i djeluje kao „*help desk*“ nadležnim institucijama u procesima uvođenja i primjene principa ravnopravnosti spolova i drugim institucijama kroz redovne programe rada i budžete, te njihovoj primjeni u praksi.

II.3.1.1. Unaprjeđenje baza podataka razvrstanih po spolu

Jedan od važnih instrumenata u cilju praćenja stanja, jačanja i promocije ravnopravnosti spolova su **rodno - osjetljive baze podataka**, što je obaveza po članu 22. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH. Sve institucije redovno prikupljaju, evidentiraju i obrađuju osnovne statističke podatke o zastupljenosti žena i muškaraca, dok određeni broj institucija dalje unaprjeđuje baze podataka kako bi se mogli generisati, analizirati i pratiti podaci o stanju ravnopravnosti spolova u različitim segmentima rada institucija (politike zapošljavanja, zastupljenost u komisijama i

³¹ »Službeni glasnik BiH«, broj 44/15

odborima, radnim grupama, edukacijama itd). U nastavku teksta su primjeri **proširenih statističkih evidencija**, razvijenih u izvještajnom periodu, koje se vode u institucijama, a koje su osnov za dalje analize, planiranje ili predlaganje određenih/konkretnih mjera:

- MS BiH jedanput godišnje prikuplja podatke o zastupljenosti žena od ministarstava unutarnjih poslova i ostalih agencija za provođenje zakona, na svim nivoima vlasti u BiH. Ti podaci se objedinjuju, analiziraju i prosljeđuju svim relevantnim tijelima, uključujući i ARS BiH. U analizi se konstatuje stvarno stanje i promjene koje su učinjene u odnosu na prethodnu godinu, uz napomenu na obaveze koje su institucije preuzele u kontekstu povećanja broja žena, posebno njihovog unapređenja na više pozicije. Agencija za policijsku podršku, koja je u sastavu MS BiH, kreirala je centralnu bazu podataka za sve policijske agencije u BiH i zadužena je za vođenje, objedinjavanje i analizu tih podataka. Iz te baze mogu se, primjerice, generisati podaci razvrstani po spolu o učešću na obukama i stručnom usavršavanju policijskih službenika/ca, jer je tokom provedbe AP ukazana potreba za evidentiranjem ovih podataka u svhu unaprijeđenja mjera za stručno usavršavanje žena u policiji.
- Dostupni podaci o procentu učešća žena koje se prijavljuju i biraju na određene pozicije, uključujući i rukovodeće pozicije u sektorima odbrane i sigurnosti, kao i procentu žena zastupljenih u različitim komisijama, odborima i radnim grupama pokazuju da se postojeće baze podataka unaprjeđuju i proširuju, tako da je već moguće pratiti trend po određenim pitanjima:
 - Dostupni podaci ukazuju na **trend održavanja zainteresovanosti žena za vojni poziv** kao i trend održavanja zainteresovanosti i sudjelovanja u mirovnim misijama. Kako je navedeno u prethodnom dijelu izvještaja jedna od prepreka je nepoznavanje engleskog jezika.
 - Primjećen je **napredak u pogledu uključivanja žena u različite komisije** i odbore u sektorima odbrane i sigurnosti. Prepreku i dalje predstavlja ukoliko žene ne ispunjavaju zakonske uslove za članstvo u komisijama vezane za činove članova/ica komisija.
 - U MS BiH omjer **učešća muškaraca i žena u radnim grupama** varira od sektora do sektora. Dok u radnim grupama iz djelokruga rada Sektora za imigracije učestvuje znatno veći broj žena nego muškaraca, Radna grupa za izradu Strategije za borbu protiv organiziranog kriminala u BiH broji 16 članova od koji je samo jedna žena. Niska zastupljenost žena u sastavu ove Radne grupe, koja je uzeta kao primjer, ukazuje, još uvijek, na podzastupljenost žena u radu ekspertske radnih grupa koje kreiraju ključne strateške dokumente iz oblasti sigurnosti. Kako bi se u budućnosti povećao broj žena u ovakvim i sličnim radnim tijelima, preporuka je da se **prilikom traženja imenovanja navede preporuka da se u postupku nominacije vodi računa o ravnomjernoj zastupljenosti muškaraca i žena**, pozivajući se na Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koji su dužni primjenjivati svi nivoi vlasti u BiH.

Baze podataka, razvrstane po spolu, treba dalje unaprjeđivati, pogotovo u onim institucijama u kojima se još uvijek razvrstavaju po spolu samo podaci o broju uposlenika/ca. Rodno razvrstani podaci su osnov za dalje analize stanja iz perspektive ravnopravnosti spolova, a koje obično prethode donošenju konkretnih mjera za uklanjanja uočene neravnopravnosti u pojedinim oblastima djelovanja nadležnih institucija.

II.3.1.2. Uvođenje rodno odgovornog budžetiranja

Uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u budžetski sistem u BiH predstavlja važan instrument za promociju i primjenu principa ravnopravnost spolova. Na inicijativu ARS BiH, MLJPI BiH i entitetskih gender centara, **Ministarstvo finansija i trezora BiH i entitetska ministarstva finansija su uveli komponentu ravnopravnosti spolova u instrukcije za budžetske korisnike.** Također, Informacioni sistem za upravljanje budžetom uključuje komponentu ravnopravnosti spolova, na koju se moraju referisati svi budžetski korisnici prilikom pripreme budžeta. Na ovaj način su osigurani preduslovi da se aspekt rodne ravnopravnosti uključi u cijeli budžetski proces u BiH kroz primjenu programskog budžetiranja.

Međutim, institucije sektora odbrane i sigurnosti, kao ni većina ostalih institucija u BiH, još uvijek suštinski ne primjenjuju rodno odgovorno budžetiranje, kako zbog nedostatka znanja i razvijenih kapaciteta, tako i zbog činjenice da ni programsko budžetiranje, kao nužan preduslov, nije u potpunosti zaživjelo.

U cilju boljeg razumijevanja procesa i važnosti uvođenja rodno odgovornog budžetiranja, ARS BiH/MLJPI BiH je 2015. godine, uz podršku UN Women, organizovala obuku za predstavnike/ce svih institucija zastupljenih u KO, koji učestvuju u izradi budžeta i programa rada instiucija. Nakon obuke je provedena pilot analiza budžeta Sektora za međunarodnu i evropsku saradnju Ministarstva sigurnosti BiH i predstavljeni koraci za uključivanje principa ravnopravnosti spolova u planiranje i izvršenje budžeta Sekora. Nalazi i preporuke ove analize su predstavljeni i ostalim sektorima u MS BiH. Dogovoreno je da će AP UNSCR 1325 biti naveden kao pravni osnov u DOB-u, te da ubuduće bude vidljivija namjena određenih sredstava koja MS BiH ulaže u provedbu pojedinih aktivnosti iz Akcionog plana. Veoma je važno napomenuti da pojedine institucije (posebno MS BiH i MO BiH) izdvajaju određena sredstva za implementaciju Akcionog plana ili se finansiranje ostvaruje kroz realizaciju drugih, relevantnih programskih aktivnosti, koje doprinose implementaciji AP UNSCR 1325.

II.3.2. Saradnja sa drugim akterima

Saradnja sa drugim akterima od lokalnog, regionalnog, do međunarodnog nivoa saradnje predstavlja važan segment provedbe AP UNSCR 1325. Ovaj pristup „lokalno – regionalno - globalno“ pokazao se veoma korisnim za napredak u provedbi UNSCR 1325 na svim nivoima vlasti u BiH, regionalnu saradnju i razmjenu iskustava, te promociju i prepoznatljivost na globalnom nivou.

- Za provedbu UN Rezolucije 1325 i **saradnju na lokalnom nivou**, od ključne važnosti je uvođenje novog strateškog cilja drugi AP UNSCR 1325 u BiH, koji se odnosi na **povećanje stepena ljudske sigurnosti** iz perspektive ravnopravnosti spolova. To je poslužilo kao platforma za pokretanje inicijativa na lokalnom nivou. Usvojeno je pet (5) lokalnih akcionih planova i pokrenute aktivnosti na izradi planova u još tri lokalne zajednice (Maglaj, Prnjavor i Ljubuški) u saradnji sa Misijom OSCE u BiH. Ovi planovi su usmjereni na sigurnosne probleme i prijetnje sa kojima se građani/ke svakodnevno suočavaju u privatnim i javnim prostorima, uključujući: rodno zasnovano nasilje i diskriminaciju, ograničen pristup prirodnim i ekonomskim resursima,

UNSCR 1325: „Žene, mir i sigurnost“ i njene prateće rezolucije, uključujući i posljednju 2242, postaju sve aktuelnije u kontekstu različitih političkih dešavanja u BiH i svijetu. Stoga je saradnja i koordiniran pristup svih aktera su od ključnog značaja. Primjena ovih rezolucija, otvara mogućnost za djelovanje na svim nivoima, kao i djelovanje po pitanju novih sigurnosnih prijetnji i izazova u svijetu.

ugrožavanje sigurnosti vezano za prirodne katastrofe (kao što su nedavne poplave u BiH), neadekvatnu uličnu rasvjetu i javni transport, itd. Međutim, opštinski budžeti nisu dostatni za provedbu lokalnih akcionih planova. Ipak, u nekim opštinama provedene su određene aktivnosti u saradnji lokalnih institucija i nevladinih organizacija koje su rezultirale ekonomskim osnaživanjem žena (za što postoje konkretni pokazatelji, npr. podrška opštinskih struktura udruživanju žena koje se bave proizvodnjom i prodajom proizvoda domaće radinosti i dodjela prodajnog prostora u opštini Istočna Ilidža). Aktivnosti BiH na provođenju UN SCR 1325 na lokalnom nivou prepoznate su i na međunarodnom nivou, te istaknute kao primjer dobre prakse u **Globalnoj studiji o implementaciji UN Rezolucije 1325**³² koja je izrađena na zahtjev generalnog sekretara Vijeća sigurnosti UN-a.

- Nastojanja u izvještajnom periodu da se unaprijedi **saradnja sa nevladinim organizacijama** rezultirala su uspostavom Koordinacione grupe NVO-a (KG NVO) u kojoj su zastupljeni predstavnici/e 17 NVOa u BiH, sa kojima je KO potpisao Memorandum o saradnji. Ovaj proces podržao je UN Women u BiH. NVO koordinaciona grupa je učestvovala u izradi drugog Akcionog plana. Izabrana je predstavnica iz NVO „Vive žene“ Tuzla i njena zamjenica iz NVO „Lara“ Bijeljina, koje predstavljaju nevladin sektor u KO. Održana su dva sastanka KO i NVOa, jer zbog nedostatka finansijskih sredstava češći sastanci nisu mogli biti realizovani. ARS BiH je nastojala jačati i druge vidove formalne i neformalne saradnje sa NVO sektorom, putem održavanja bilateralnih sastanaka, telefonske i email komunikacije. NVOe imaju mogućnost učešća u izradi godišnjih operativnih planova i godišnjih izvještaja o provedbi AP UNSCR 1325, ali je njihovo učešće ograničeno jer tek neznatan broj NVOa dostavlja informacije. Može se konstatovati sljedeće:
 - Gender institucionalni mehanizmi su uložili mnogo napora na uspostavljanju kvalitetne saradnje sa NVO. Značajan udio sredstava FIGAP programa³³ je alociran za grantove NVO-ima, u cilju jačanja saradnje i partnerstva sa institucijama na svim nivoima. Gender institucionalni mehanizmi su također lobirali u donatorskoj zajednici da kroz podršku NVO-ima ohrabruju saradnju i partnerstvo sa institucijama. Tokom 2014. godine ARS BiH je iz sredstava FIGAP programa podržala sedam projekata nevladinih organizacija, koji su bili usmjereni na implementaciju UNSCR 1325 u saradnji sa nadležnim institucijama na svim nivoima vlasti u BiH. Povećan je broj projekata i aktivnosti koje se implementiraju u partnerstvu više NVOa, što je pokazatelj unaprjeđenja njihove međusobne saradnje. Povećan je i broj NVOa koje traže partnerstvo sa ARS BiH, gender centrima i drugim institucijama posebno MO BiH i MS BiH.
 - Ostvarena je konstruktivna saradnja sa nekoliko NVOa koje su u kontinuiranoj komunikaciji sa gender institucionalnim mehanizmima i drugim institucijama, dok sa određenim brojem NVOa nije moguće uspostaviti održivo partnerstvo. Razlog tome leži u činjenici da mnoge *“donor-driven”* organizacije vide gender institucionalne mehanizme kao konkurente u mobiliziranju donatorskih sredstava, a ne kao moguće partnere u postizanju istog cilja, kroz razmjenu stručnih i finansijskih resursa. Izvještaji u sjeni ukazuju na to da NVOe, zbog nedovoljnog poznavanja funkcionisanja javne uprave, nekada imaju očekivanja od institucija koja nije moguće ispuniti. To često dovodi do neopravdanog kritičizma, bez ponuđenih rješenja, što otežava saradnju i kvalitetnu razmjenu međusobnih znanja, vještina i resursa.

³² UN Globalna studija o implementaciji UN Rezolucije 1325 je dostupna na: <http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/12/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015.pdf>

³³ FIGAP program - Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana u BiH (2010-2016) koji je podržala grupa međunarodnih donatora: austrijska ADA, švedska Sida i švajcarski SDC.

- ARS BiH, MLJPI BiH je tokom provedbe AP UNSCR 1325 veliki dio aktivnosti usmjerila na nove projekte i iznalaženje donatorskih sredstava. U okviru sredstava koja su ili će biti obezbijeđena za implementaciju Gender akcionog plana BiH i sektorskih politika (kao što je AP UNSCR 1325) planirana su i sredstva za NVO-e.
- **Regionalna saradnja je kontinuirana** i ostvaruje se kroz djelovanje Regionalnog koordinacionog odbora formiranog na inicijativu ARS BiH, MLJPI BiH. Regionalni koordinacioni odbor uključuje zainteresirane predstavnike/ce zakonodavne, izvršne vlasti i neovisnih tijela u BiH i državama regiona, koji su iskazali opredjeljenost za jačanje regionalne saradnje kroz razmjenu dobrih praksi, stručnih i finansijskih resursa. Ova saradnja je posebno intenzivirana nakon potpisivanja **Zajedničke izjave o saradnji institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova zemalja Zapadnog Balkana**, 2014. godine, u kojoj su definisana tri zajednička prioriteta, među kojima je i implementacija UNSCR 1325.
 - Tokom 2015. godine održano je pet regionalnih sastanaka, tokom kojih je održano strateško planiranje, te izrađeni zajednički **Regionalni plan akcije i Regionalni projektni prijedlog** koji sadrže tri strateška cilja u skladu sa definisanim zajedničkim prioritetima: rod i sigurnost (UNSCR 1325), prevencija i suzbijanje nasilja na osnovu spola (Istanbulska konvencija)³⁴ i ekonomsko osnaživanje žena.
 - Kontinuitet i redovnost regionalne saradnje učvrstili su poziciju Regionalnog koordinacionog odbora, uz čiju podršku je **formirana i regionalna mreža NVO-a „Balkanska regija“** koja sve više preuzima ulogu sekretarijata Regionalnog koordinacionog odbora.
 - Tokom 2016. godine održan je regionalni sastanak posvećen lokalizaciji UN SCR 1325. Kao rezultat toga, iniciran je i izrađen Lokalni akcioni plan za provedbu UNSCR 1325 za Grad Niš (Srbija), po uzoru na metodologiju izrade lokalnih akcionih planova u BiH. ARS BiH, MLJPI BiH, sa kojom je Grad Niš potpisao Memorandum o saradnji 2014. godine, pružila je podršku ovoj aktivnosti. **Lokalni akcioni plan usvojen je na Skupštini Grada Niša**, kojom prilikom se gradonačelnik zahvalio ARS BiH, MLJPI BiH na podršci. Ovo je odličan primjer regionalne saradnje koja je rezultirala konkretnim akcijama.
 - Ministarstvo odbrane BiH, zajedno sa ministarstvima odbrane Makedonije, Crne Gore i Srbije, učestvovalo je u **regionalnom projektu: “Podrška integraciji načela rodne ravnopravnosti u reformu sektora bezbednosti na Zapadnom Balkanu“** u organizaciji UNDP/SEESAC. U okviru ovog projekta, dva puta godišnje su održavani redovni sastanci predstavnika mehanizama za rodnu ravnopravnost ministarstava odbrane i oružanih snaga Zapadnog Balkana, kao i sastanci trenera za rodnu ravnopravnost. Ovi sastanci predstavljaju oblik razmjene iskustava i naučenih lekcija. U okviru ovog projekta, predstavnici MO BiH i OS BiH učestvovali su u studijskim posjetama MO i OS Švicarske, Holandije, Švedske i Španjolske sa ciljem razmjene iskustava iz oblasti rodne ravnopravnosti.
- Pored regionalne saradnje ostvarena je **saradnja i na širem međunarodnom nivou** i promovirane dobre prakse BiH u provedbi UNSCR 1325, te prvog i drugog Akcionog plana za provedbu UNSCR 1325 u BiH. U procesu međunarodne saradnje, razmjene i promocije praksi BiH značajnu ulogu su imali predstavnici/ce KO. Posebno je važno istaći dugogodišnju saradnju sa Institutom za inkluzivnu sigurnost iz Vašingtona koja je formalizovana potpisivanjem **Memoranduma o saradnji između Instituta i Agencije za ravnopravnost spolova BiH**, 2015. godine.

³⁴ Konvencija Vijeća Evrope o suzbijanju i prevenciji nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

- Na poziv Instituta, delegacija iz BiH u čijem sastavu su bili predstavnici/ce ARS BiH, Ministarstva sigurnosti, Ministarstva odbrane i NVO, predstavili su najbolje prakse BiH na **Akademiji nacionalnih akcionih planova** (NAP akademiji) održanoj u Vašingtonu, na Univerzitetu Georgetown (2014.god.), te NAP akademiji u Beču (2016.god.), na kojima je učestvovalo preko 20 zemalja iz cijelog svijeta. Bosna i Hercegovina je istaknuta kao primjer dobre prakse u kreiranju i provedbi AP UNSCR 1325.
- Kao rezultat međunarodne saradnje i promocije, ARS BiH, MLJPI BiH je tokom 2016. i 2017. god. **na poziv vlada zemalja Finske, Moldavije i Albanije direktno učestvovala u izradi njihovih nacionalnih akcionih planova, koji slijede strukturu Akcionog plana u BiH.**
- Na poziv Ministarstva vanjskih poslova Španije i ambasadora Španije u BiH, ARS BiH, MLJPI BiH je učestvovala na **prvom sastanku Mreže kontakt osoba „Žene, mir i sigurnost“ iz zemalja članica UN Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325**, gdje su predstavljena iskustva BiH tokom panel diskusei na temu: Konkretno akcije u rješavanju sigurnosnim izazova i novih trendova u provedbi nacionalnih akcionih planova.
- Također, na poziv Ministrastva za vanjske poslove i međunarodnu saradnju Italije, ARS BiH, MLJPI je učestvovala na konferenciji posvećenoj **umrežavanju žena medijatora zemalja Mediterana**. Imajući u vidu kompleksnost društveno-kuturnog konteksta zemalja Mediterana, osnovna poruka ovog skupa je da veće uljučivanje i umrežavanje žena kao medijatora na lokalnom i međunarodnom nivou, može strateški osnažiti doprinos žena prevenciji i rješavanju konflikata te stvaranju održivog mira na Mediteranu, čija stabilnost je preduslov za stabilnost u široj regiji.

II.4. Naučene lekcije, dobre prakse i izazovi tokom provedbe Akcionog plana

Naučene lekcije, dobre prakse i izazovi tokom implementacije AP UNSCR 1325 u BiH definisani su na osnovu nalaza i preporuka nezavisne evaluacije provedene nakon završetka prvog AP, 2013. godine, te na osnovu kontinuirane razmjene iskustava i poređenja sa drugim državama koje donose i provode nacionalne akcione planove za provedbu UN SCR 1325. Dobre prakse BiH često se navode kao primjer uspješnog i inovativnog pristupa primjeni UNSCR 1325. U nastavku Izvještaja slijedi nekoliko ključnih faktora uspjeha i izazova u provedbi AP:

Koordinacija i međuinstitucionalna saradnja

- **Koordinacioni odbor za praćenje provedbe AP UNSCR 1325 postao je ključni akter u mobiliziranju nadležnih institucija** i pojedinaca za implementaciju AP. Razlog tome je dugoročan angažman većine članova i članica KO koji su uključeni u ovaj proces još od 2010. godine kada je izrađen i usvojen prvi AP za BiH. Uspostavljena je konstruktivna saradnja i razmjena znanja između svih institucija zastupljenih u KO i gender institucionalnih mehanizama, posebno ARS BiH, koja rokovodi i koordinira procesom izrade, implementacije i izvještavanja o provedbi AP.

Međunarodna razmjena iskustava i praksi ukazala je na činjenicu da uspjeh ovog Akcionog plana, kao i drugih strateških i akcionih planova u BiH vezanih za ravnopravnost spolova u različitim oblastima, proizilazi iz **stvarnog partnerstva** gender institucionalnih mehanizama i nadležnih institucija, koje se ogleda u sistemskom pristupu, razmjeni stručnih kapaciteta i učenju jednih od drugih.

- Upravo **koordinacijska i savjetodavna uloga ARS BiH, MLJPI BiH**, kao nosioca ove javne politike, ističe se kao jedan od faktora uspjeha u odnosu na druge države u kojima je uloga

gender institucionalnih mehanizama uglavnom zanemarena. Nosioi nacionalnih akcionih planova su često resorna ministarstva sektora odbrane i sigurnosti koja ne posjeduju dovoljne kapacitete za uvođenje rodnih pitanja, što rezultira slabom implementacijom planova.

- Uočeno je da je implementacija AP UNSCR 1325 u BiH **bila učinkovitija u institucijama koje su imale podršku višeg rukovodećeg kadra**. Međutim, veoma je važno istaći i **ulogu pojedinaca** koji su zahvaljujući ličnom, stvarnom opredjeljenju i stručnosti uspjeli inicirati promjene unutar svojih institucija.

Uvođenje koncepta ljudske sigurnosti - novativan pristup

- Uvođenje **koncepta ljudske sigurnosti kao jednog od tri strateška cilja AP UNSCR 1325** je omogućilo pokretanje inicijativa na lokalnom nivou s ciljem unaprjeđenja svakodnevne sigurnosti građana i građanki, uzimajući u obzir različit položaj, potrebe i interese žena i muškaraca. To je otvorilo mogućnost konkretnog i preventivnog djelovanje i u određenim nepredviđenim situacijama ili pojavama koje spadaju u domen sigurnosnog pitanja ili prijetnje (prirodne katastrofe, migracije, nasilni ekstremizam i sprječavanje terorizma, itd.). Ovim pristupom BiH je napravila važan iskorak u primjeni UNSCR 1325, koji je globalno prepoznat kao dobra praksa, na koju se oslanjaju druge države u regiji i svijetu.

Regionalna saradnja – razmjena iskustava i dobrih praksi

- Regionalna saradnja na implementaciji UNSCR 1325 i nacionalnih akcionih planova, pokazala se veoma učinkovitom kroz razmjenu dobrih praksi, iskustava, stručnih i finansijskih resursa sa susjednim zemljama, dakle unutar sličnih povijesnih, kulturnih i društveno – ekonomskih konteksta. Međusobna saradnja između gender institucionalnih mehanizama i institucija sektora sigurnosti zemalja regiona doprinosi procesima pomirenja, jačanja i očuvanja održivog mira i stabilnosti u zemljama koje su u ratnom periodu 1992 - 1995. bile sukobljene strane.

Promocija u BiH i na međunarodnom nivou

- Konkretni rezultati koje je postigla Bosna i Hercegovina sve su vidljiviji i sve je bolje razumijevanje stručne i šire javnosti o važnosti UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“. Promocija na međunarodnom nivou rezultirala je sve većim brojem poziva da se iskustva i prakse BiH predstave i primjene pogotovo u zemljama koje su u procesu donošenja nacionalnih akcionih planova (poziv za učešće na Akademiji nacionalnih akcionih planova u Beču sa preko 20 zemalja svijeta, te pozivi nadležnih ministarstava Finske, Moldavije i Albanije za podršku izradi nacionalnih akcionih planova po uzoru na AP UNSCR 1325 u BiH).

Monitoring i evaluacija

- **Plan monitoringa i evaluacije AP UNSCR 1325 (M&E plan)**, koji je izrađen uz podršku Instituta za inkluzivnu sigurnost, poslužio je za operacionalizaciju i nadzor nad provedbom Akcionog plana. Na osnovu M&E plana i postavljenih indikatora izrađeni su tabelarni formati za godišnji operativni plan aktivnosti institucija, te za godišnji izvještaj o postignutim rezultatima. Ovaj pristup godišnjem planiranju i izvještavanju, kojim koordinira ARS BiH, MLJPI BiH, značajno je pojednostavio način dostavljanja informacija od nadležnih institucija, definisanje konkretnih akcija i mjerenje napretka u postizanju rezultata. Ovo predstavlja pozitivan primjer praktične primjene M&E plana za učinkovit nadzor nad provođenjem javne politike.

Finansiranje

- Nedostatak sredstava iz redovnih budžeta nadležnih institucija predstavlja izazov za provedbu AP UNSCR 1325. Međutim i u ovom segmentu naglašena je važnost uloge ARS BiH, MLJPI BiH, u kontinuiranom nastojanju da se obezbijede sredstva za djelomično finansiranje aktivnosti AP. Također, i druge institucije zastupljene u KO, kao što je MO i MS, nastoje prevazići ovaj problem iznalaženjem dodatnih donatorskih sredstava. Pored sredstava FIGAP programa namijenjenih za podršku implementaciji AP, važno je naglasiti i spremnost međunarodnih organizacija, kao što su UN agencije, OSCE i dr. da podrže određene aktivnosti u skladu sa iskazanim potrebama institucija.

Iako je napredak evidentan, uz brojne primjere dobrih praksi, **izazovi u provedbi AP UNSCR 1325** u BiH i dalje postoje. Već pomenuti **nedostatak finansijskih i ljudskih resursa** predstavlja prepreku za kontinuiranu primjenu principa ravnopravnosti spolova u nadležnim institucijama. I dalje je **neujednačen nivo opredijeljenosti, razumijevanja i provedbe principa rodne ravnopravnosti** unutar nadležnih institucija. To u velikoj mjeri zavisi od podrške rukovodstva, ali i nivoa doprinosa i uticaja pojedinih članova/ca KO, te kontakt osoba za rodna pitanja. Ipak, sve je manje institucija u kojima se ravnopravnost spolova percipira samo kao rodno razvrstana statistika i zanemaruje činjenica o izrazito niskom postotku žena na najvišim rukovodećim pozicijama. Sve je veće razumijevanje i prepoznavanje koristi, finansijke i druge dobiti, ukoliko se primjenjuje rodna perspektiva u radu ministarstava, te ako se vodi računa o ravnopravnoj zastupljenosti žena na različitim nivoima odlučivanja, u komisijama i odborima, u radnim grupama, pregovaračkim timovima, edukacijama, službenim putovanjima u inostranstvo, itd. Istovremeno, još uvijek je prisutna bojazan u kontekstu mogućih promjena koje mogu narušiti ustaljene pozicije i koristi. Provedba AP UNSCR 1325 u BiH je od strane nadležnih institucija zastupljenih u KO ocijenjena kao poučan primjer koji pokazuje kako se sveobuhvatnim pristupom i zajedničkim radom mogu rušiti rodni stereotipi i barijere koji još uvijek postoje u institucijama.

III. DRUGE STUDIJE, ANALIZE I PROCJENE

U oktobru 2015. godine promovirana je **Globalna studija o implementaciji UN Rezolucije 1325 „Prevenција sukoba, transformacija pravde, osiguravanje mira“**³⁵ koju je zatražio generalni sekretar Vijeća sigurnosti UN-a s ciljem sveobuhvatne procjene napretka na globalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, 15 godina nakon donošenja ove rezolucije. U Studiji su predstavljene i pozitivne prakse Bosne i Hercegovine kroz provedbu Akcionog plana UNSCR 1325. Posebno je istaknut primjer BiH u primjeni koncepta ljudske sigurnosti i načinu na koji je Akcioni plan poslužio kao platforma za primjenu ove rezolucije na lokalnom nivou.

Kao primjer dobre prakse BiH, spomenuto je i uspostavljanje Finansijskog mehanizma za implementaciju Gender akcionog plana BiH (FIGAP Programa) u okviru kojeg je podržana i implementacija AP UNSCR 1325. Budući da se finansiranje nacionalnih akcionih planova navodi kao jedan od problema u većini zemalja obuhvaćenih Studijom, ovo je potvrdilo nastojanja BiH da se, zbog nedovoljnih sredstava iz redovnih budžeta vlada, obezbijedi dodatno finansiranje za provedbu strategija i politika za postizanje ravnopravnosti spolova u BiH.

Agencija za ravnopravnost spolova BiH je u saradnji sa Institutom za inkluzivnu sigurnost iz Vašingtona izradila dvije analize:

- **„Model primjene UNSCR 1325- Akcioni plan za primjenu UNSCR 1325 u BiH“** (2014) je analiza koja razmatra model izrade, provedbe i koordinacije AP UNSCR 1325 od 2010. godine kada je donesen prvi AP, te pristup donošenju drugog AP 2014. godine na osnovu naučenih lekcija i preporuka provedene neovisne evaluacije prvog AP. Ovaj model se pokazao veoma dobrom praksom za mnoge zemlje u svijetu.
- **Lokalizacija „Žene, mir i sigurnost“ - Studija slučaja u šest lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini**³⁶ (2016) je analiza primjene UN Rezolucije 1325 na lokalnom nivou u BiH kroz donošenje lokalnih akcionih planova. Ovaj članak opisuje proces uvođenja i primjene koncepta ljudske sigurnosti kroz prizmu ravnopravnosti spolova u BiH, koji je otvorio put prema lokalnim inicijativama na unaprjeđenju sigurnosti građanki i građana u svakodnevnom životu i okruženju.

IV. RESURSI

Nedostatak finansijskih resursa za provedbu Akcionog plana je kontinuiran problem pogotovo nakon što su iscrpljena sredstva FIGAP programa³⁷ u okviru kojeg je Agencija za ravnopravnost spolova BiH, prethodnih godina, izdvajala određena sredstva za podršku provedbi aktivnosti iz AP UNSCR 1325. Od ukupno oko 1,5 mil KM dodijeljenih grantova nevladinim organizacijama u okviru FIGAP programa, trećina sredstava je bila usmjerena na projekte koji su direktno ili indirektno bili usmjereni na provedbu UN SCR 1325. Nadležne institucije uglavnom ne planiraju sredstva za ovu namjenu u okviru redovnih budžeta, što predstavlja prepreku u prioritetiziranju aktivnosti za koje su nadležne po Akcionom planu. Ipak pojedine institucije kao što su MS BiH i MO BiH izdvajaju određena sredstva ili se finansiranje ostvaruje kroz realizaciju drugih, relevantnih programskih aktivnosti, koje doprinose implementaciji AP UNSCR 1325.

³⁵ Globalna studija o implementaciji UN Rezolucije 1325 „Prevenција sukoba, transformacija pravde, osiguravanje mira“ je dostupna na: <http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2015/12/UNW-GLOBAL-STUDY-1325-2015.pdf>

³⁶ Lokalizacija „Žene, mir i sigurnost“ - Studija slučaja u šest lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini dostupna na: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2016/11/Localization-1325_BiH.pdf

³⁷ FIGAP program - Finansijski mehanizam za implementaciju Gender akcionog plana u BiH (2010-2015)

- Na primjer, MS BiH kroz prijedlog programa rada Sektora za međunarodnu suradnju redovito planira sredstava u iznosu od 10,000 KM za provedbu AP UNSCR 1325. Iz budžeta MS finansiraju se i predmisione obuke za policijske službenike i službenice, te je u izvještajnom razdoblju, za dvije predmisione obuke utrošeno oko 40,000 KM. Nadalje, MS BiH financira u iznosu od 10,000 KM aktivnosti na obilježavanju Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima. U budžetu za 2015. i 2016. godinu su osigurana sredstva za smještaj i pravnu pomoć za strance žrtve trgovine ljudima, kao i za strance u Imigracionom centru, u iznosu od 100.000 KM.
- MLJPI BiH obezbjeđuje redovna budžetska sredstva za grantove NVO-ima u ukupnom iznosu od 60.000 KM za direktnu podršku žrtvama trgovine ljudima kroz rehabilitaciju i reintegraciju žena i djevojčica žrtava trgovine ljudima u lokalnoj zajednici. Pored toga, realizovani su i brojni projekti u saradnji MS BiH, međunarodnih i nevladinih organizacija usmjereni na jačanje kapaciteta i unaprijeđenje procedura za proaktivnu zaštitu žrtava i sprječavanje trgovine ljudima. Sve ove aktivnosti i uložena sredstva doprinose implementaciji AP UNSCR 1325.

Većina realizovanih aktivnosti ili nisu zahtijevale finansijska ulaganja ili su podržane od strane međunarodnih organizacija i donatora, kao što su UN Women, UNDP, OSCE itd. U izvještajnom periodu, na inicijativu Agencije za ravnopravnost spolova u BiH, UN Women je podržao organizaciju obuka i mentorstva za usklađivanje zakonodavstva i uvođenje rodno odgovornog budžetiranja, te sastanke Koordinacionog odbora institucija i Koordinacione grupe nevladinih organizacija. OSCE je podržao sastanak kontakt osoba za pitanja ravnopravnosti spolova u institucijama sektora odbrane i sigurnosti. I druge međunarodne organizacije su finansirale određene edukativne i promotivne aktivnosti i događaje što je navedeno u prethodnom dijelu izvještaja.

Izrađen je prijedlog **Programa FIGAP II za period 2017.-2020. godine**. Švedska Sida je iskazala spremnost za finansiranje Programa i osigurala sredstva za naredne 4 godine za implementaciju Gender akcionog plana BiH. U okviru FIGAP II programa planirana su namjenska sredstva za implementaciju AP UNSCR 1325..

V. PREPORUKE

- **Izraditi novi Akcioni plan za provedbu UNSCR 1325 u BiH za period 2018 - 2022**, na način da se zadrže postojeći strateški ciljevi, te revidiraju srednjoročni ciljevi, očekivani rezultati i aktivnosti. Najveće intervencije potrebne su u strateškom cilju 2: Povećan stepen ljudske sigurnosti gdje je potrebno uzeti u obzir nove sigurnosne prijetnje i izazove u kojima različit položaj, uloge i potrebe oba spola ne smiju biti zanemarene.
- **Zadržati praksu primjene M&E plana** za operacionalizaciju i učinkovito praćenje AP. Postojeći M&E plan se pokazao veoma korisnim i primjenjivim u praksi. Novi M&E plan i indikatore je potrebno revidirati u skladu sa novim AP UNSCR 1325.
- **Zadržati ključnu i djelotvornu ulogu Koordinacionog odbora za praćenje APUNSCR 1325**, uspostavljene odnose i međuinstitucionalnu saradnju. Pri tome je neophodno ulagati dalje napore u jačanje podrške menadžmenta, pogotovo unutar pojedinih institucija u kojima implementacija nije bila na očekivanom nivou.
- **Zadržati koordinaciju i savjetodavnu ulogu ARS BiH, MLJPI** i osigurati da svi gender institucionalni mehanizmi u skladu sa svojim nadležnostima i mogućnostima pružaju stručnu podršku institucijama odbrane i sigurnosti u uvođenju principa ravnopravnosti spolova.
- **Jačati kapacitete kontakt osoba za rodna pitanja** u nadležnim institucijama i agencijama sektora odbrane i sigurnosti kako bi bili osposobljeni da iniciraju, prate i izvještavaju o procesu uvođenju i primjene principa ravnopravnosti spolova.
- **Usklađivati zakone, podzakonske akte, strategije i politike** sa Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH i redovno ih dostavljati na mišljenje Agenciji za ravnopravnost spolova, MLJPI BiH, što je jedan od sistemskih preduslova za unaprijeđenje položaja i veće učešće žena u vojsci, policiji i mirovnim misijama, uključujući i učešće na pozicijama donošenja odluka.
- **Dalje unaprjeđivati baze podataka, razvrstane po spolu**, u nadležnim institucijama, koje su osnov za analize stanja, identifikovanje prepreka i definisanje odgovarajućih mjera za uklanjanje uočenih neravnopravnosti.
- **Usvojiti program mjera za postizanje ravnopravnosti spolova** (u skladu sa čl. 24 ZoRS-a, koji propisuje obaveze nadležnih institucija), a po uzoru na interne akte (odluke/rješenja /preporuke) koje su već donesene u mnogim institucijama i agencijama. Ove mjere doprinijet će učinkovitijoj provedbi Akcionog plana za implementaciju UN SCR 1325 u BiH. **Potrebno je uspostaviti sistem praćenja primjene donesenih mjera.**
- Imajući u vidu identifikovane prepreke, potrebno je ulagati više napora kako bi se **uslovi za učešće na obukama za stručno usavršavanje u policijskim i vojnim strukturama, kao i uslovi za učešće na različitim nivoima odlučivanja, prilagođavali statusu i potrebama oba spola.**
- **Nastaviti rad na unaprijeđenju svakodnevne sigurnosti građana i građanki** uzimajući u obzir različite sigurnosne potrebe i interese žena i muškaraca, pogotovo kada se radi o rodno zasnovanoj diskriminaciji i nasilju u javnoj i privatnoj sferi, te trgovini ženama. Potrebno je uložiti dodatne napore za sistemski rješenja u ostvarivanju prava žrtava seksualnog nasilja tokom rata.

- **Planirati mjere za djelovanje u uslovima aktuelnih sigurnosnih prijetnji i izazova** iz perspektive ravnopavnosti spolova (prirodne katastrofe, izbjeglička kriza, nasilni ekstremizam i terorizam).
- **Osigurati finansiranje aktivnosti** iz AP UNSCR 1325 iz redovnih budžeta nadležnih institucija i agencija, te iznalaženje dodatnih donatorskih sredstava.
- **Preispitati modele saradnje sa nevladinim organizacijama** i utvrditi najefikasniji način njihovog učešća u planiranju, provedbi, praćenju i izvještavanju o provedbi AP UNSCR 1325.

Polazeći od naprijed navedenog, predlaže se Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, da nakon razmatranja **Završnog izvještaja o sprovođenju Akcionog plana za implementaciju UN rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini 2014-2017. godina**, donese sljedeće:

ZAKLJUČKE

1. Usvaja se **Završni izvještaj o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period 2014-2017. godina.**
2. Zadužuju se sve nadležne institucije da sprovode preporuke navedene u **Završnom izvještaju o provedbi Akcionog plana za implementaciju UN Rezolucije 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u Bosni i Hercegovini za period 2014-2017. godina.**